

Sosyal Bilgiler Dersinde Aile Katılımına Dayalı Etkinliklerden Yararlanma: Bir Eylem Araştırması *

Hatice Türe ¹, Handan Deveci ²

Öz

Bireyleri toplumsal yaşama hazırlama işlevine sahip olan sosyal bilgiler dersinde toplumsal kaynaklardan yararlanmak büyük önem taşımaktadır. Aile de sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin günlük yaşamlarını sınıfa taşımada yararlanılabilecek etkili bir toplumsal kaynaktır. Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersine aile katılımının nasıl sağlanabileceğini ve aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine ilişkin öğrenci, aile ve öğretmen görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden olan eylem araştırması deseni benimsenmiştir. Araştırma 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde bir Devlet Ortaokulu'nun 5. sınıf şubelerinin birinde öğrenim gören öğrenciler, bu öğrencilerin aileleri ve sosyal bilgiler öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmeleri, gözlemler, öğrenci anekdot defterleri, aile iş birliği defterleri, araştırmacı günlüğü ve geçerlik komitesi ses kayıtları aracılığıyla toplanmıştır. Veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinin evde, okulda ve okul dışında çeşitli aile katılımına dayalı etkinlikler ile işlenmesinin olanaklı olduğu görülmüştür. Araştırmada sosyal bilgiler dersinin aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenmesinin öğrencilere, ailelere ve sosyal bilgiler öğretmenine çeşitli kazanımlar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde evde, okulda ve okul dışında gerçekleştirilen aile katımlı etkinliklerin aile-çocuk ilişkilerinin güçlenmesini, aile üyelerinin birlikte iyi zaman geçirmesini, aile-öğrenci-öğretmen ilişkilerinin güçlenmesini ve ailelerin sınıf ortamını görmesini sağladığı ortaya çıkmıştır. Araştırma sonunda, sonuçlara dayalı olarak uygulamaya ve araştırmaya yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Sosyal bilgiler
Aile katılımı
Eylem araştırması
Etkinlik
Ortaokul öğrencileri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 24.04.2019

Kabul Tarihi: 29.11.2019

Elektronik Yayın Tarihi: 26.12.2020

DOI: 10.15390/EB.2020.9719

* Bu makale Hatice Türe'nin Handan Deveci danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal bilgiler dersinde aile katılımına dayalı etkinliklerden yararlanma: Bir eylem araştırması" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, haticeture@anadolu.edu.tr

² Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, hanil@anadolu.edu.tr

Giriş

Aile ile okul bireylerin kişiliklerinin oluşmasında en etkili olan toplumsal kurumlar olup bu iki kurum birbiriyle sürekli olarak etkileşim halindedir. Ailede çocuklara yönelik olarak planlı ve programlı olmayan informal eğitim, okullarda da planlı ve programlı olan formal eğitim gerçekleştirilmektedir (Yapıcı, 2010). İki eğitim kurumu olan ailenin ve okulun birbirleri ile iç içe olması toplumsal gelişimin gerçekleştirilmesi ve etkili bireyler yetiştirilmesi bakımından oldukça önemli görülmektedir (Akkaya, 2007). Bu bakımdan çocukların ilk öğretmeni olan ailenin planlı bir biçimde çocuklarının eğitimine katılmasının ve çocuklarının eğitim sorumluluklarını okul ile işbirliği yaparak bilinçli bir biçimde yerine getirmesinin eğitimden beklenen yararların sağlanması bakımından önemli olduğu söylenebilir (Gür ve Kurt, 2011).

Aile katılımı anne-babaların ya da herhangi bir aile üyesinin çocuklarının eğitim ve gelişimlerine katkıda bulunmaları için düzenlenmiş çalışmalar (Akkaya, 2007) olarak açıklanabilir. Aile katılımı okulun demokratikleşme sürecinin önemli bir parçası olduğundan eğitime katılım ailenin hakkı olarak düşünülebilir (Chan ve Chui, 1997). Aile katılımı öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinimsel gelişimleri üzerinde olumlu etkilere sahip olmakla birlikte aile üyelerinin bireysel gelişimlerini ve etkili anne baba davranışlarını desteklemektedir (Hill ve Taylor, 2004).

Ailelerin eğitime katılımı eğitim ve öğretim programları kapsamında olabileceği gibi herhangi bir dersin öğretim programı içinde de gerçekleştirilebilir. Günlük yaşam içindeki bilgi, beceri ve tutumları, dolayısıyla günlük yaşamın önemli bir parçası olan aileyi konu edinen sosyal bilgiler dersi aile katılımı gerçekleştirilmesi gereken en önemli derslerden biridir (Türe ve Deveci, 2017).

Sosyal bilgiler "*Sosyal ve insanla ilgili bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın sosyal ve fiziksel çevresi ile etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı*" biçiminde tanımlanmaktadır (Doğanay, 2003, s.17). Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersi bireylere günlük yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırarak bireyleri demokratik vatandaşlar olarak toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlamaktadır. Aile sosyal bilgiler dersinin bu amaçlarına ulaşması için yararlanılabilecek önemli bir kaynaktır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin amaç ve içeriğinde yer alan sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik gibi değerleri kazanması ve bu değerleri yaşamlarına aktarabilmesi için aileler önemli bir görev üstlenmektedir. Aileler toplumda yaşayan ihtiyaç sahibi bireylere yardım etme, farklılıklara sahip bireylere saygı ve hoşgörü ile yaklaşma, evde kararların alınmasında çocuğa söz hakkı verme ve aile üyesinin görüşlerine saygı duyma gibi uygulamalarla sosyal bilgiler dersinde öğrenilen değerleri çocuklarının içselleştirmesini ve sosyal yaşamına yansıtmasını sağlayabilir. Sosyal bilgiler dersinde bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan ailenin yaşantısı, aile üyelerinin rolleri ve sorumlulukları ile aile birliğinin önemi gibi konular ele alınmaktadır. Bu nedenle, sosyal bilgiler dersinde amaçlara ulaşabilmek için ailelerin katılımını sağlayacak öğretim etkinliklerine yer verilmelidir.

İlgili alanyazında sosyal bilgiler dersinde aile katılımı gerçekleştirilmede yararlanılabilecek çeşitli aile katılımı modelleri yer almaktadır (Berger, 2008; Epstein, 2010b; Gordon, 1979, aktaran Bauch, 1994; Hill ve Taylor, 2004). Berger (2008) tarafından önerilen aile katılımı modeli; öğretici olarak aile, gönüllü kaynak olarak aile, karar verici olarak aile, geçici gönüllü olarak aile, istihdam kaynağı olarak aile ve gözlemci olarak aile biçiminde altı boyuttan oluşmaktadır. Gordon (1979, aktaran Bauch, 1994) üç boyuttan oluşan aile katılımı modelini; aile etkili model, okul etkili model ve toplum etkili model biçiminde sınıflandırmıştır. Hill ve Taylor (2004) aile katılımı modelinde, sosyal etkileşim ve sosyal kontrol biçiminde iki boyuttan söz etmektedir. Epstein (2008, 2010b) tarafından önerilen ve alanyazında yer alan çeşitli araştırmalarda temel alınan aile katılımı modeli karar verme, evde öğrenme, ebeveynlik, iletişim, toplum ile işbirliği ve gönüllülük üzere altı boyutta açıklanmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi öğretme-öğrenme süreçlerinde bu aile katılımı modellerinden yararlanarak aile katılımı gerçekleştirmek üzere çeşitli etkinlikler gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından öğrencilerin aile özellikleri, ailelerin ilgi ve gereksinimleri ve okulun çevresi dikkate alınarak ek aile katılımı boyutları oluşturulabilir. Böylece sosyal bilgiler öğretmenleri

öğrencilerine, öğrencilerin ailelerine ve okullarına özgü aile katılımına dayalı çeşitli uygulamalar planlayıp uygulayabilirler (Coleman ve Churchill, 1997).

Alanyazında farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen, okula ve derslere aile katılımı sağlamanın önemli bir gereklilik olduğunu ortaya koyan çeşitli araştırmalar yer almaktadır (Ahioğlu Lindberg, 2014; Aksu ve Karaçöp, 2015; Anderson ve Minke, 2007; Argon ve Kıyıcı, 2012; Aslanargun, 2007; Auerbach, 2009; Balli, Demo ve Wedman, 1998; Bellibaş ve Gümüş, 2013; Çamlıbel Çakmak, 2000; Deveci, 2008; Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010; Fan ve Chen, 2001; Gür ve Kurt, 2011; Hacısalihoğlu-Karadeniz, Aksu ve Topal, 2012; Herrell, 2011; Hill ve Tyson, 2009; Jeynes, 2005; Jones, 1993; Karataş ve Karaman, 2010; Kılıç, 2010; Lawson, 2003; Morris ve Taylor, 1998; Patrikakou, 2016; Ross, 2018; Selanik Ay ve Aydoğdu, 2016; Sheldon, 2003, 2007; Sheldon ve Epstein, 2002; Şaban, 2011; Şad ve Gürbüz Türk, 2013; Şeker, 2009; Tezel Şahin ve Özbey, 2007; Troncale, 2011; Tümkaya, 2017; Ünüvar, 2010; Walhof, 2016; Wilder, 2014; Wright, 2009). Bu araştırmaların bazılarında eğitime ailelerin katılımının öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesine, akademik başarılarının artmasına ve özgüven gelişimlerine destek olduğu, okula devam oranlarının artmasını sağladığı; aile katılımının öğretmenler için motive edici olduğu ve aile katılımı uygulamalarının öğretmenlerin mesleki bakımdan gelişimlerini desteklediği ortaya konulmuştur (Akkaya, 2007; Argon ve Kıyıcı, 2012; Aslanargun, 2007; Atakan, 2010; Bellibaş ve Gümüş, 2013; Çamlıbel Çakmak, 2000; Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010; Fan ve Chen, 2001; Hill ve Tyson, 2009; Jeynes, 2005; Jones, 1993; Kılıç, 2010; Lawson, 2003; Morris ve Taylor, 1998; Sheldon, 2007; Tezel Şahin ve Özbey, 2007; Troncale, 2011; Walhof, 2016; Wilder, 2014).

İlgili alanyazın incelendiğinde okula aile katılımı sağlamaya yönelik aile ve öğretmen sorunlarını ele alan araştırmaların da olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda, ailelerin bilgi eksiklikleri olduğu için kendilerini yetersiz gördükleri, özgüven eksikliği hissettikleri ve bu durumun çocuklarının eğitimine katılım sağlamalarını olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur (Aksu ve Karaçöp, 2015; Coleman ve Churchill, 1997; Gültekin ve Kılıç, 2014; Gür ve Kurt, 2011). Bunun yanı sıra Hacısalihoğlu-Karadeniz ve diğerleri (2012)'nin araştırmasına katılan aileler, çocuklarına eğitimlerinde destek olabilmeleri için öğretmenler tarafından gerçekleştirilecek programlı aile katılımı uygulamalarına ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir.

Eğitime aile katılımı sağlama konusunda öğretmenlerle gerçekleştirilen araştırmalarda öğretmenlerin aile katılımı sağlamaya yönelik eksiklikleri olduğu ortaya konulmuştur. Örneğin Morris ve Taylor (1998)'un araştırmasında öğretmenlerin eğitime aile katılımı sağlamaya yönelik istekli oldukları ancak aile katılımı sağlama yöntemlerini bilmedikleri ortaya konulmuştur. Yine benzer biçimde başka bir araştırmada da sınıf öğretmenlerinin çoğunun aile katılımına yönelik sınırlı düzeyde bilgiye sahip oldukları, eğitime aile katılımı sağlanmasını veli toplantısı düzenleme olarak düşündükleri ve aile katılımına yönelik gerçekleştirilebilecek etkinliklere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir (Selanik Ay ve Aydoğdu, 2016).

Sosyal bilgiler dersinde aile katılımı gerçekleştirme ile ilgili olarak alanyazında oldukça az sayıda araştırma bulunmaktadır (Deveci, 2008; Karataş ve Karaman, 2010; Troncale, 2011). Deveci (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmada sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamaya yönelik öğrencilerin ve ailelerin görüşleri belirlenmiştir. Karataş ve Karaman (2010)'ın araştırmalarında 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı uygulamalarında okul-aile işbirliğinin sağlanma düzeyi ortaya konmuştur. Troncale (2011) de araştırmasında, sosyal bilgiler dersinde aile ve toplum katılımı gerçekleştirme biçimlerine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemiştir.

Epstein (2010a) aile katılımı konusunda yaklaşık 30 yıldır çok sayıda araştırma gerçekleştiren ve alanyazına kazandırdığı aile katılımı modeli birçok araştırmada (Ahioğlu Lindberg, 2014; Catsambis, 2001; Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010; Herrell, 2011; Sanders, 1999; Sanders, Sheldon ve Epstein, 2005; Simon, 2004; Şaban, 2011; Tümkaya, 2017) benimsenen bir araştırmacıdır. Epstein (2010a), aile katılımının ailelerin okula destek olma, öğretmene yardım etme konusunda önemli katkılar gerçekleştirdiğini belirterek ailelerin eğitim sürecine katılımını sağlamaya yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Sosyal bilgiler dersi günlük yaşamı ele alarak aileyi konu edinmesi nedeniyle ailelerin etkili bir biçimde derse katılımını sağlamaya oldukça uygun bir ders olarak ilk ve ortaokul programlarında yer almaktadır. Bu araştırmada da sosyal bilgiler dersinde etkin

bir biçimde aile katılımı gerçekleştirmeye ilişkin çeşitli etkinlikler geliştirilerek uygulanmıştır. Bu etkinlikler ile sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmasında aileler ile işbirliği yapılması ve öğrencinin derste edindiği bilgi, beceri ve tutumları günlük yaşamında davranışa dönüştürmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Fan ve Chen (2001) tarafından da belirtildiği gibi, alanyazında okula ve derslere aile katılımı sağlama konusunda uygulamaya dayalı ve deneme modelinde gerçekleştirilen sınırlı sayıda araştırma yer almaktadır. Bunun yanı sıra Hornby (2011) tarafından alanyazında aile katılımının öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere çeşitli kazanımlar sağladığını belirten araştırmalar olmakla birlikte bu araştırmaların büyük çoğunluğunun betimsel nitelik taşıdığı belirtilmiştir. Hornby (2011)'e göre bu nedenle eğitime aile katılımı sağlama konusunda teori ve uygulama arasında boşluk bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlama konusunda gerçekleştirilen az sayıda araştırma da betimsel nitelik taşımaktadır (Deveci, 2008; Karataş ve Karaman, 2010; Troncale, 2011). Bu araştırma ile sosyal bilgiler dersinde aile katılımı gerçekleştirmeye yönelik çeşitli etkinlik planları geliştirilip uygulanarak belli bir ders kapsamında aile katılımına yönelik teoriye dayalı uygulamalar gerçekleştirilmesi ve araştırma katılımcıları olan öğrencilerin, öğretmenin ve ailelerin çeşitli kazanımlar edinmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu gerekçelerle araştırmanın ilgili alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler dersinde aile katılımının nasıl sağlanabileceğini çeşitli etkinliklerle ortaya koymak ve aile katılımına dayalı çeşitli etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik öğrencilerin, ailelerin ve sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler dersine aile katılımı nasıl sağlanabilir?
  - Sosyal bilgiler dersinde evde, okulda ve okul dışında aile katılımına dayalı etkinlikler nasıl uygulanabilir?
  - Sosyal bilgiler dersinde evde, okulda ve okul dışında gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklere aileler hangi biçimlerde katılım sağlayabilir?
2. Aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine ilişkin öğrencilerin, ailelerin ve sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri nelerdir?

Yöntem

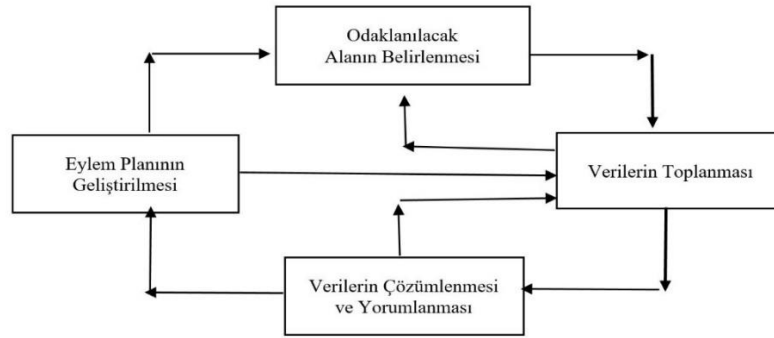
Bu bölümde araştırma deseni, katılımcılar, ortam, uygulayıcı araştırmacının rolü, geçerlik komitesinin rolü, verilerinin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ile inandırıcılık başlıkları altında ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Araştırma Deseni

Bu araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersinde aile katılımı sağlamaya yönelik çeşitli etkinlikler geliştirilmiş, uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Araştırmada, bir öğretim uygulaması geliştirildiği ve uygulama yapılan sınıfın sosyal bilgiler öğretmenin mesleki gelişimine katkı sağlandığı için incelenen durumun doğasına uygun olan eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Böylece aile katılımının sağlandığı öğretim etkinlikleri ile işlenen sosyal bilgiler dersinde, öğretimin niteliğinin artırılması ve öğrencilerin daha iyi öğrenebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Eylem araştırması Johnson (2015, s.329) tarafından "eylemlerin ve öğretimin niteliğini anlamak ve iyileştirmek için gerçek sınıf ya da okul durumunu çalışma süreci" olarak tanımlanmaktadır. Eylem araştırmasında, bireylerin işbirliği yaparak gelişimi sağlanarak sosyal değişim gerçekleştirmek önemlidir (Aksoy, 2003). Bu araştırmada, sosyal bilgiler dersi araştırmacılar, öğrenciler, sosyal bilgiler öğretmeni ve katılımcı aileler ile işbirliği içinde işlenmiştir. Araştırmanın, öğrencilerin derste öğrendiklerini günlük yaşamlarında kullanmasına, etkinliklerle ailelerin çeşitli kazanımlar sağlanmasına ve sosyal bilgiler öğretmenin mesleki ve akademik gelişimi ile sosyal değişimin sağlanmasına katkısı olduğu söylenebilir.

Araştırma, Şekil 1’de yer alan Mills (2003) tarafından önerilen eylem araştırması diyalektik döngüsü ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Eylem Araştırmasının Diyalektik Döngüsü (Mills, 2003, s. 19)

Alanyazında eylem araştırmasının gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin sarmal ve döngüsel olmak üzere farklı modeller yer almaktadır (Berg, 2001; Kemmis, McTaggart ve Nixon, 2014; Mills, 2003; Stringer, 2008). “Eylem araştırması, odaklanılacak alanın belirlenmesi, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması, eylem planının geliştirilmesi olmak üzere dört adımda gerçekleştirilebilir” (Mills, 2003, s.19).

Odaklanılacak alanın belirlenmesi, eylem araştırmasının ilk basamağı olarak belirtilmektedir. Araştırmacılar odak alan belirlemek için öncelikle aile katılımına yönelik alanyazını incelemiştir (Creswell, 2008; Mills, 2003). Yurt içi ve yurt dışı alanyazından elde edilen çalışmalarda, ailenin çocuğun eğitimi ve özellikle akademik başarısı üzerindeki etkisinin incelendiği, aile ile öğretmen işbirliğinin öneminin açıklandığı, aile katılımı gerçekleştirilmede öğretmenlerin çeşitli sorunlarının üzerinde durulduğu (Fan ve Chen, 2001; Jeynes, 2005; Jones, 1993; Kılıç, 2010; Morris ve Taylor, 1998; Sheldon, 2007; Selanik Ay ve Aydoğdu, 2016; Tezel Şahin ve Özbey, 2007; Walhof, 2016) ancak derslere aile katılımının uygulamalı bir biçimde nasıl sağlanabileceğine yer verilmediği görülmüştür. Eylem araştırmasında, odaklanılacak konunun belirlenmesinde bilgi toplamak amacıyla farklı bakış açılarını ortaya koymaya ilişkin yöneticilerle, öğretmenlerle ve diğer paydaşlarla yapılan görüşmelerden yararlanılabilmektedir (Gürgür, 2016; Mertler, 2014). Araştırmada alanyazın incelemesinden sonra, sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlama konusuna yönelik olarak altı sosyal bilgiler öğretmeni ile 1 Nisan 2016 - 15 Nisan 2016 tarihleri arasında bireysel yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

Sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamaya yönelik bilgi toplamak amacıyla yapılan görüşmede sosyal bilgiler öğretmenlerine “Sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlama durumunuz nedir? Anlatır mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinden birinin verdiği yanıt aşağıda yer almaktadır:

Öğretmen 2: *Ancak bir problem olunca aileyi çağırıyoruz. Veli toplantılarında zaten on tane aileyi çağırırsan iki kişi ancak geliyor. Bir de aileler şöyle düşünüyor: Birinci olarak ya benim çocuğum yaramazlık yaptı ve öğretmen şikâyet edecek. İkincisi ise muhakkak para isteyecekler diyor. Ailelerin olanakları sınırlı...*

Sosyal bilgiler öğretmenlerine görüşme esnasında yöneltilen bir diğer soru “Sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamaya yönelik gerçekleştirdiğiniz etkinlikler ve etkinlik önerileriniz nelerdir?” sorusudur. Bu soruya görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden kimilerinin verdiği yanıtlar şu biçimdedir:

Öğretmen 1: *Aslında bizim dersimiz diğer derslere göre daha çok aile katılımı gerektiren bir ders. Çünkü her aile fen, matematik bilmeyebilir ama bizim ders aslında bir genel kültür dersi. Tarih de var içinde, coğrafya da var içinde. Temelde aslında çocuğun hayatı için bilmesi gereken şeyler. Aslında şunu söylüyorum; sosyal bilgilerin biraz daha hayatla iç içe olması lâzım, bizim çok hayata hazırladığımızı düşünmüyorum. Bizim derslerin hayata hazırlama amacı olduğu için*

ailelerin bu konuda gerçekten önemi var. Bir de destek vermeleri çok önemli. Çünkü tek başımıza bir toplum kültürü veremeyiz. Ailenin verdiği kültür çok önemli.

Öğretmen 6: *Şu anda açıkçası hiç aklıma gelmiyor etkinlik, hiç düşünmedim. Onların katılabileceği projeler hiç düşünmedik, hiç yapmadık. Hepimiz bir şeyleri yetiştirme derdindeyiz ama benim seninle yaptığım bu görüşmeden sonra bakışım değişecektir. Yani ne yapılabilir? Gerçekten aileyi birebir katabilecek ne yapılabilir?*

Öğretmen 3: *Derslerde işlediğimiz konular yani çoğunlukla hayatın içinden konular içeriyor. Güncel olaylardan oluyor. Örneğin en son ne yapmıştık? Meselâ anayasayı sormuştuk. Hatta siz de o derste vardınız sanırım. Anayasa nedir? Aileler bu konuda ne düşünüyorlar? Bu konuda bilgileri var mı yok mu? Araştırmaya dayalı olmadan doğrudan düşüncelerini sormalarını istemiştik. Doğrudan okula çağırıp herhangi bir katılım sağlamak değil de öğrencinin ailesinden daha çok bilgi alması biçiminde yaptık.*

Araştırmacılar tarafından görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden birinin 5. sınıf düzeyinde yürüttüğü sosyal bilgiler dersi, haftada üç saat olmak üzere 4 Nisan 2016 - 30 Mayıs 2016 tarihleri arasında toplam 24 saat gözlenmiştir. Yaklaşık iki ay boyunca süren gözlemler sırasında, sınıfta gözlem yapılan Öğretmen 3 tarafından sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlama kapsamında değerlendirilebilecek bir etkinlik yapılmıştır. Öğretmen 3 tarafından gerçekleştirildiği belirtilen bu aile katılımına dayalı etkinlik ile ilgili derslerde geçen konuşmalar ve araştırmacının gözlem notları şu biçimdedir:

Tarih ve saat: 4 Mayıs 2016-13:00

Öğretmen 3: *Geçen dersimizde Anayasayı ailenize sorun demiştim. Soran var mı?*

Öğrenci 1: *“Anayasa bir devletin ana kanunudur”*

Öğretmen 3: *Ben bunu kabul etmiyorum. Bu tanım kitaptan İnternette yazılmış gibi.*

Öğrenci 2: *“Anayasa devletin en büyük kanunudur”*

Öğretmen 3: *Bu kadar mı? Başka kimse yapmadı mı ödevini? Bir sonraki derse herkes istediğim gibi yapsın yoksa sözlü notu olarak bir vereceğim.*

Gözlem notu: *Bu derste yalnızca iki öğrenci ödevini yaptığı için öğretmen tepki gösterdi. Öğretmen, bir sonraki derste herkesten ödevi yapmalarını istedi ve ödevi yapmayanlara sözlü notu olarak bir vereceğini söyledi.*

Tarih ve saat: 9 Mayıs 2016-15.30

Gözlem notu: *Öğretmen, bu derste geçen hafta verdiği ödevin kontrolünü yapmadı. Öğretmenin sınıfta gözlem yapma amacını bildiği için geçen hafta öğrencilere böyle bir ev ödevi vermiş olabileceğini düşünüyorum.*

Görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin açıklamalarına ve araştırmacının gözlem notlarına dayalı olarak, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersine sınırlı düzeyde aile katılımı sağladığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin kimileri sosyal bilgiler dersinin aile katılımı sağlama için uygun bir ders olduğunu düşünmekte ancak öğretmenlerin çoğu buna yönelik herhangi bir etkinlik gerçekleştirmediğini belirtmektedir. Görüşme yapılan öğretmenler, aile katılımı gerçekleştirmeye yönelik etkinlikler konusunda sınırlı düzeyde önerilerde bulunmuşlardır. Araştırmacılar sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi ile aile katılımını ilişkilendirdikleri ancak sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamak amacıyla aile katılımına dayalı etkinliklerin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda bir gereksinim olduğunu ortaya koyarak araştırmacının odak alanını belirlemiştir.

Verilerin toplanması: Araştırmada odak alan ve araştırma soruları göz önünde bulundurularak veri toplama araçları belirlenmiştir. Bu araştırmanın verileri, öğrencilerle, ailelerle ve öğretmenle gerçekleştirilen görüşmeler, öğrenci anekdot defterleri, aile işbirliği defterleri ve destek veri olarak yararlanılan araştırmacı günlüğü, etkinliklerle ilgili video kayıtları ve geçerlik komitesi ses kayıtları olmak üzere çoklu veri toplama araçları ile toplanmıştır.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması: Araştırmada verilerin çözümlenmesi süreci, verilerin toplama süreci ile eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Düzenli olarak her hafta öğrenci anekdot defterleri ve aile işbirliği defterleri incelenmiş ve veriler özetlenmiştir. Etkinlikler ile ilgili her hafta öğrenciler ve öğretmenle yapılan görüşmeler sırasında araştırmacılar tarafından notlar alınmıştır. Etkinliklerin video kayıtları her hafta incelenmiş ve ilgili yerlerin dökümü yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen ve makro düzeyde analiz olarak adlandırılan bu analizler haftalık olarak toplanan etkinlik değerlendirme toplantılarında geçerlik komitesi üyelerine sunulmuştur. Toplantılarda uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlar tartışılmış ve geçerlik komitesi üyelerinin önerileri doğrultusunda etkinlik planları geliştirilmiştir.

Eylem planının geliştirilmesi: Bu araştırmada ilgili alanyazın temel alınarak aile katılımlı sosyal bilgiler dersi işlemeye yönelik 11 etkinlik geliştirilmiştir. Geliştirilen bu etkinlikler etkinliğin yapısına uygun olarak dokuz ders planı biçiminde hazırlanırken ikisi etkinlik planı biçiminde hazırlanmıştır. Etkinlik planları uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiş, uygulanmış ve değerlendirilerek bir sonraki etkinliğin geliştirilmesi aşamasına geçilmiştir. Aile katılımlı sosyal bilgiler dersine yönelik bu 11 etkinliğin geliştirilmesi sürecinde Epstein (2008, 2010b)'in ebeveynlik, evde öğrenme, iletişim, karar verme, gönüllülük, toplumla işbirliği olarak belirlediği aile katılımı boyutları benimsenmiştir.

Katılımcılar

Araştırma Eskişehir ili Tepebaşı merkez ilçesine bağlı bir ortaokulun 29 öğrenci mevcudu olan 5. sınıf şubelerinden birinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama için bu okulun tercih edilme nedeni, okul müdürünün, uygulama yapılacak sınıfın sosyal bilgiler öğretmenin, öğrenciler ve ailelerin araştırmaya katılmaya gönüllü ve okulun fiziksel yapısının ailelerle yapılacak etkinlikler için uygun olmasıdır. Araştırmanın 5. sınıf düzeyinde gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak araştırmanın bilgi toplama aşamasında görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden ve alan uzmanlarından görüş alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri ve alan uzmanları 5. sınıf öğrencilerinin yaş grubunun aile katılımlı etkinlikler yapmaya ve 2005 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan konuların çoğunun aile katılımı sağlamaya uygun olduğunu ifade etmiş ve araştırmanın 5. sınıf düzeyinde yapılması önerisinde bulunmuşlardır. Bu bilgilerden yola çıkarak araştırmanın 5. sınıf düzeyinde yapılması uygun görülmüştür.

Uygulama sürecinde araştırmanın gerçekleştirildiği şubedeki 29 öğrencinin tümünden ve bu öğrencilerin ailelerinden veri toplama yoluna gidilmiştir. Uygulama süreci tamamlandıktan sonra aile işbirliği defterleri, öğrenci anekdot defterleri ve evde gerçekleştirilen etkinliklerin video kayıtları yeniden incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucu tüm etkinliklere 15 öğrenci ve bu öğrencilerin ailelerinin tam olarak katılım sağladığı görülmüştür. Araştırmada bu 15 öğrenci ile bu öğrencilerin ailelerinin verileri sunulmuş ve uygulama süreci sonunda yapılan odak grup görüşmelerinde bu katılımcılardan görüş alınmıştır. Araştırmanın gizlilik ilkesi gereği katılımcılardan elde edilen verilerin sunumunda, katılımcıların gerçek isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Araştırma katılımcıları olan öğrencilerin ve ailelerin kişisel özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. Öğrenci ve Ailelerin Kişisel Özellikleri

Öğrenci Kodu	Cinsiyet	Aile Kodu	Anne Eğitim Düzeyi	Baba Eğitim Düzeyi	Anne Mesleği	Baba Mesleği	Kardeş Sayısı	Evin Paylaşıldığı Kişiler
Ö1	Erkek	A1	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi-Çiftçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö2	Kız	A2	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö3	Erkek	A3	İlköğretim	İlköğretim	Serbest meslek	İşçi	-	Anne ve baba
Ö4	Erkek	A4	Lise	Lise	Ev hanımı	Memur	1	Anne, baba ve kardeş
Ö5	Erkek	A5	İlköğretim	Lise	Ev hanımı	İşçi	-	Anne ve baba
Ö6	Kız	A6	Lise	Lise	Ev hanımı	Serbest meslek	1	Anne, baba ve kardeş
Ö7	Erkek	A7	İlköğretim	İlköğretim	Ev hanımı	İşçi	-	Anne ve baba

Tablo 1. Devamı

Öğrenci Kodu	Cinsiyet	Aile Kodu	Anne Eğitim Düzeyi	Baba Eğitim Düzeyi	Anne Mesleği	Baba Mesleği	Kardeş Sayısı	Evin Paylaşıldığı Kişiler
Ö8	Kız	A8	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö9	Erkek	A9	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö10	Kız	A10	İlköğretim	Üniversite	Ev hanımı	Memur	1	Anne, baba ve kardeş
Ö11	Erkek	A11	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö12	Kız	A12	İlköğretim	Lise	İşçi	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö13	Kız	A13	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş
Ö14	Kız	A14	Lise	Lise	Ev hanımı	İşçi	-	Anne ve baba
Ö15	Erkek	A15	Üniversite	Lise	Ev hanımı	İşçi	1	Anne, baba ve kardeş

Araştırmada verileri sunulan ortaokul 5. sınıf öğrencilerinden yedisi kız, sekizi erkektir. Öğrencilerden dördü tek çocuk olup, 11'inin de bir kardeşi vardır. Katılımcı ailelerin öğrenim düzeyi incelendiğinde çoğunun öğrenim düzeyinin ortaöğretim olduğu görülmektedir. Toplam 15 annenin ikisi çalışmakta, diğerleri ev hanımıdır. Araştırma katılımcısı olan babaların meslek gruplarına bakıldığında çoğunluğunun işçi olduğu görülmektedir. Ayrıca iki memur, bir serbest meslek grubuna ait baba olduğu görülmektedir. Aileler araştırma kapsamındaki uygulama sürecinde yapılan etkinliklere evde, okulda ve okul dışında katılım göstermişlerdir.

Sınıfında uygulama yapılan, araştırma katılımcısı olan sosyal bilgiler öğretmeni 41 yaşındadır ve kadındır. Sosyal bilgiler öğretmeni, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı mezunu olup 20 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Sosyal bilgiler öğretmeni, odak alan belirme aşamasında bilgi toplamak amacıyla görüşme yapılan öğretmenlerden de biridir. Katılımcı sosyal bilgiler öğretmeni, bu görüşme sırasında ve daha sonra araştırmacılar ile iletişime geçerek araştırmaya katılmak konusunda gönüllü ve istekli olduğunu söylemiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, araştırmada uygulama sürecinde gerçekleştirilen etkinlikleri gözlemlemiş, gözlemlediği bu etkinliklere yönelik uygulayıcı araştırmacıya görüş bildirmiş ve uygulayıcı araştırmacının gereksinim duyduğu durumlarda ona destek olmuştur.

Ortam

Araştırma 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde bir Devlet Ortaokulu'nun 5. sınıf şubelerinin birinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulama süreci sınıf, teknoloji tasarım atölyesi, çok amaçlı salon, ev ortamı ve fabrika olmak üzere farklı ortamlarda gerçekleşmiştir. Uygulanan toplam 11 etkinliğin beşi ev ortamında, biri fabrika ortamında gerçekleşmiştir. Ev ortamında gerçekleşen etkinlikler, aile üyeleri tarafından akıllı telefonlar ile video kaydına alınmıştır. Fabrika ortamında gerçekleşen okul dışı öğrenme etkinliği uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı tarafından kamera ile kayıt altına alınmıştır. Araştırma kapsamında sınıfta beş etkinlik gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sınıfta gerçekleştirilen beş etkinlikten birinde çok amaçlı salon ve teknoloji tasarım atölyesinden yararlanılmıştır. Sınıfta ortamında gerçekleştirilen etkinliklerde kamera iki farklı yere kurularak, iki açıdan kayıt alınmıştır.

Uygulayıcı Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada, araştırmacının aynı zamanda uygulayıcı olduğu bir eylem araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, lisans ve yüksek lisans eğitimini sosyal bilgiler öğretmenliği programında tamamlamıştır. Uygulayıcı araştırmacı, sosyal bilgiler eğitimi alanında ulusal ve uluslararası düzeyde yurt içi ve yurt dışı çeşitli bilimsel etkinliklere katılmış ve bu etkinliklerde sunum yapmıştır. Uygulayıcı araştırmacının uluslararası indekslerde taranan hakemli dergilerde makaleleri yayınlanmıştır. Çeşitli araştırmalar kapsamında ortaokul öğrencileri ve sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşmeler yapan uygulayıcı araştırmacı lisans düzeyinde çeşitli dersleri gözlemlemiştir. Uygulayıcı araştırmacı, özel bir eğitim kurumunda iki yıl öğretmenlik yapmış olup halen sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Uygulayıcı araştırmacı aldığı nitel araştırma yöntemleri dersinde eylem araştırması, görüşme, gözlem ve doküman incelemesi ile ilgili ödev kapsamında çeşitli çalışmalar yapmış, yüksek lisans tezinde veri toplama aracı olarak görüşme yöntemini kullanmıştır. Ayrıca uygulayıcı araştırmacı, nitel araştırma ile ilgili çeşitli çalıştaylara ve bir özel kurum tarafından düzenlenen “NVIVO 11 İleri Düzey Eğitimi”ne katılmıştır.

Uygulayıcı araştırmacı, uygulama öncesinde uygulama yapılacak fiziksel ortamı tanımak, öğrencilerin araştırmacıya uyum sağlamasını ve araştırmacıyı öğrenme ortamının bir parçası olarak görmesini sağlamak için ilk olarak sınıfta katılımcı gözlemci rolünde bulunmuştur. Uygulayıcı araştırmacı 25 Ekim 2016 tarihinden 18 Kasım 2016 tarihine kadar 4 hafta boyunca gözlem yaparak öğrencilerle etkileşimde bulunmuştur. Uygulayıcı araştırmacı 22 Kasım 2016 tarihinden itibaren öğrencilerin kendisine uyum sağlaması için sosyal bilgiler dersini işlemeye başlamıştır. Araştırmacının öğretimi kendisinin gerçekleştirdiği ve bu öğretime ilişkin veri topladığı durumlarda araştırmacı etkin katılımcı gözlemci (Mills, 2003) olarak tanımlandığı için uygulayıcı araştırmacı, 07 Aralık 2016 ve 17 Ocak 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen uygulama sürecine etkin katılımcı gözlemci olarak dahil olmuştur.

Uygulayıcı araştırmacı, uygulama süreci öncesinde ders kapsamında kullanılacak olası etkinlik planlarını hazırlamış ve bu etkinlik planlarını uzman görüşüne sunmuştur. Uygulama sürecinden önce ailelerle iletişime geçen araştırmacı, ailelerin araştırma izin formunu imzalamalarını sağlamıştır. Uygulayıcı araştırmacı, uygulama öncesi süreçten uygulama süreci sonuna kadar araştırmaya yönelik tüm gözlemlerini, düşüncelerini ve duygularını araştırmacı günlüğüne yazmıştır. Uygulayıcı araştırmacı her etkinliğe yönelik aile ve öğrenci etkinlik yönergeleri hazırlamış, her hafta uygulanan etkinliklerle ilgili öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmış, aile işbirliği defterleri ve öğrenci anekdot defterlerini incelemiş, etkinliklere yönelik video kayıtlarının ilgili yerlerinin dökümünü yapmıştır. Uygulayıcı araştırmacı her hafta düzenli olarak yaptığı bu çalışmalarını, değerlendirme toplantılarında geçerlik komitesi üyelerine sunmuştur. Uygulayıcı araştırmacı, uygulama süreci tamamlandıktan sonra uygulama sürecinde tüm etkinliklere katılan 15 öğrenci ve 15 aile ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirmiştir.

Uygulayıcı araştırmacı, uygulama sürecinde veri toplama ile eş zamanlı olarak makro düzeyde veri analizi yapmıştır. Uygulayıcı araştırmacı, uygulama sürecinde toplanan tüm verileri etkinliklere göre sınıflandırmıştır. Uygulama süreci tamamlandıktan sonra, makro olarak analiz edilen tüm verileri NVIVO 11 programı aracılığıyla yeniden analiz etmiştir. Uygulayıcı araştırmacı, bulguların sunulması ve yorumlanması aşamasında, etkinliklere ve araştırma sürecine yönelik katılımcıların olumlu ve olumsuz görüşlerini sunarak nesnel olmaya çalışmış ve tüm katılımcıların görüşlerine yer vermeye özen göstermiştir.

Geçerlik Komitesinin Rolü

Araştırmada, üç alan uzmanından oluşan ve “geçerlik komitesi” olarak adlandırılan bir grup oluşturulmuştur. Geçerlik komitesi uygulama sürecinde kullanılacak etkinlik planlarına yönelik görüş belirtmek, toplanan verileri kontrol etmek, ortaya çıkan sorunlara yönelik önerilerde bulunmak ve uygulama sürecini değerlendirerek üye denetimi sağlamak amaçlarına hizmet etmektedir. Geçerlik komitesi üyelerinin biri profesör doktor, ikisi sosyal bilgiler eğitimi alanında doçent doktordur. Ayrıca geçerlik komitesi üyelerinden biri lisansüstü düzeyde nitel araştırmaya yönelik çeşitli dersler yürütmektedir. Uygulama sürecinde, geçerlik komitesi üyeleri ile her hafta düzenli toplantılar yapılmıştır. Geçerlik komitesi üyelerinin görüşlerine destek veri kaynağı olarak başvurulduğu için toplantılar ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır.

Araştırmada, video kayıtları aracılığıyla gözlemler yapmak (Elliott, 1991) ve bireylerin uygulama sürecinde belli davranışları gerçekleştirip gerçekleştirmediğini (Freankel, Wallen ve Hyun, 2012) belirtmek amacıyla kullanılan video kontrol listesi oluşturulmuştur. Araştırmacılar tarafından oluşturulan video kontrol listesinde, uygulanan etkinlik planlarında öğrencilere ve ailelere yönelik

ulaşılacak istenen hedeflere ve uygulamayı gerçekleştiren araştırmacının öğretim sürecinde ulaşması gereken hedeflere yönelik maddeler bulunmaktadır. Video kontrol listesinde hedeflerin her biri "evet", "kısmen" ve "hayır" olarak üçlü biçimde seçeneleştirilmiştir. Geçerlik komitesi üyeleri ile yapılan değerlendirme toplantılarında, geçerlik komitesi üyeleri, uygulama kayıtlarını içeren videoları izlerken video kontrol listesinde sıralanan hedeflere ulaşılma durumunu kendi görüşleri doğrultusunda işaretlemişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılı güz döneminde, 5. sınıf 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesi ve "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı "Ürettiklerimiz" ünitesinin iki kazanımı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu ünitelerde sosyal bilgiler dersi çeşitli aile katılımı etkinlikleri ile işlenmiştir.

Uygulama süreci 07.12.2016 ve 17.01.2017 tarihleri arasında toplam 19 ders saatinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu tarihler arasında aileler ve öğrenciler, evlerinde ders saatleri dışında aile katılımına dayalı etkinlikler gerçekleştirmişlerdir. Uygulama öncesi gözlem süreci ile birlikte araştırma yaklaşık 12 hafta sürmüştür.

Bu araştırmada, eylem araştırmasının doğasına uygun olarak nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır (Mills, 2003). Araştırmanın birinci amacına yönelik veriler; öğrenci kişisel bilgi formu, aileler, öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, öğrenci anekdot defterleri, aile işbirliği defterleri, gözlemler, araştırmacı günlüğü ve geçerlik komitesi ses kayıtları aracılığıyla toplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme: Yarı yapılandırılmış görüşme, uygulama sürecinde her etkinlikten sonra etkinliğe katılım sağlayan öğrencilerle, sosyal bilgiler öğretmeni ile ve okulda gerçekleştirilen etkinliklere öğretici rolünde katılan ailelerle gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelere yönelik uygulama öncesi süreçte görüşme soruları hazırlanmış ve bu görüşme sorularına yönelik dört uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda son biçimi verilen görüşme soruları ile uygulama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Uygulama süreci tamamlandıktan sonra sosyal bilgiler öğretmeni ile tüm araştırma sürecine ve aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine ilişkin görüş alınmak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Öğrenci anekdot defteri: Öğrenci anekdot defteri araştırmada öğrencilerin etkinliklere yönelik görüşlerini almak amacıyla veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Öğrenciler her bir aile katılımı etkinlikten sonra etkinliğe yönelik görüşlerini anekdot defterlerine yazmışlardır.

Aile işbirliği defteri: Aile işbirliği defteri uygulama sürecinde etkinlikler ile ilgili aile yönergelerinin ve aile görüşlerinin bir arada olması amacıyla oluşturulmuştur. Evde gerçekleştirilen etkinliklerde, ailelere yönelik hazırlanan etkinlik yönergeleri sınıfta etkinlik tanıtıldıktan sonra öğrenciler tarafından aile işbirliği defterlerine yapıştırılmıştır. Aile üyeleri, etkinliği bu yönergeler yardımı ile gerçekleştirmiş ve etkinlikten sonra etkinliğe yönelik görüşlerini yönergelerin karşısına yazmışlardır.

Araştırmacı günlüğü: Araştırmacı günlüğü destek veri toplama amacı ile kullanılmıştır. Araştırmacı günlüğüne, araştırmanın tüm bölümleriyle ilgili uygulamayı gerçekleştiren araştırmacının gözlemleri ve düşünceleri kayıt edilmiştir. Araştırmada uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, günlüğüne etkinliklerin planlama aşamalarını, etkinliklerin uygulanması sırasındaki gözlemlerini, duygularını, düşüncelerini, karşılaştığı zorlukları, uygulama sürecinde yaptığı görüşmeleri, aile işbirliği ve öğrenci anekdot defterleri ile ilgili yorumlarını, geçerlik komitesi kararları gibi pek çok duruma ait verileri kaydetmiştir.

Gözlem: Araştırmanın gözlem verileri, video kayıtları aracılığıyla elde edilmiştir. Sınıfta gerçekleştirilen etkinlikleri video kaydına almak amacıyla iki kamera kullanılmıştır. Gözlem verilerini kaydetmek için kullanılan bu iki kameradan birisi öğrencileri kaydedecek biçimde diğeri ise uygulamayı gerçekleştiren araştırmacıyı ve tahtayı kaydedecek biçimde üç ayak kullanılarak yerleştirilmiştir. Öğrencilerin aileleri ile birlikte evde gerçekleştirdiği etkinliklerde video kaydı, akıllı telefonlar kullanılarak yapılmış ve sosyal medya uygulaması olan WhatsApp aracılığıyla uygulamayı gerçekleştiren araştırmacıya gönderilmiştir.

Geçerlik komitesi verileri: Geçerlik komitesi değerlendirme toplantılarında, komite üyelerinin etkinliklere yönelik görüş ve önerileri ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Bu ses kayıtlarının dökümü yapılarak, geçerlik komitesi üyelerinin her bir etkinliğe yönelik görüş ve önerileri destek veri olarak kullanılmıştır.

Odak grup görüşmeleri: araştırma sürecine yönelik katılımcıların görüşlerini ortaya koymak için uygulama süreci tamamlandıktan sonra aileler ve öğrencilerle grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Tüm etkinliklere katılım sağlayan öğrencilerden ve ailelerden görüş almak amacıyla görüşme soruları oluşturulmuştur. Görüşme soruları dört alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Odak grup görüşmelerine, tüm etkinliklere katılım sağlayan 15 öğrenci ile 15 aile olmak üzere toplam 30 kişi katılmıştır. Odak grup görüşmeleri aile grupları ve öğrenci grupları biçiminde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu araştırmada verilerin çözümlemesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Analizler eylem araştırmasının doğasına uygun bir biçimde veri toplama sürecinde yapılan analizler ve veri toplama süreci tamamlandıktan sonra yapılan analizler olmak üzere iki aşamada tamamlanmıştır. Uygulama sürecinde makro düzeyde betimsel olarak analiz edilen veriler, uygulama süreci tamamlandıktan sonra mikro düzeyde betimsel olarak analiz edilmiştir.

Verilerin analizine araştırmanın uygulama süreci devam ederken başlanmıştır. Araştırmacılar, uygulama sürecinde her bir etkinliğe yönelik verileri özetlemek ve aileler ile öğrencilere dönüt vermek amacıyla öğrenci anekdot defterlerini ve aile işbirliği defterlerini düzenli aralıklarla inceleyerek verileri özetlemiştir. Araştırmacılar, aile katımlı her etkinlikten sonra, etkinliği ailesiyle yapan öğrencilerle ve etkinliği gözlemleyen sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar, uygulama sürecinde gerçekleştirilen bu görüşmeler sırasında önemli gördüğü yerlerle ilgili notlar almıştır. Araştırmacılar, video kayıtlarının her etkinlikten sonra düzenli olarak makro analizlerini yaparak yazılı forma aktarmıştır. Uygulama sürecinde veri toplama ile eş zamanlı düzenli olarak gerçekleştirilen ve makro düzeyde analiz olarak adlandırılan bu analizler ile video kayıtları haftalık geçerlik komitesi toplantılarında geçerlik komitesi üyelerine sunulmuştur. Bu sayede, araştırmanın uygulama süreci devam ederken yapılan analiz ile araştırmaya yönelik oluşturulan düşünceler hakkında birden çok gözlemcinin yorumlarına başvurulmuştur.

Uygulama süreci tamamlandıktan sonra yapılan veri analizi; verilerin yazılı forma aktarılması, betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması, tüm verilerin gözden geçirilmesi, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi (verilerin kodlanması ve kodlamaların karşılaştırılması), bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşmuştur.

Uygulama süreci tamamlandıktan sonra birinci araştırma sorusuna yönelik araştırmanın uygulama sürecinde toplanan ve yazılı forma aktarılan tüm verileri gözden geçirilmiştir. Her bir etkinlik için toplanan veriler etkinliklere göre sınıflandırmıştır. Bu verilerinden video kayıtları, araştırmacı günlüğü ve geçerlik komitesi verileri destek veri olarak kullanılmıştır. Öğrenci anekdot defterleri ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler için "Öğrenci Görüşleri"; aile işbirliği defterleri ve ailelerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler için "Aile Görüşleri"; sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler elde edilen veriler için "Öğretmen Görüşleri" biçiminde veri seti oluşturulmuştur.

Araştırmanın ikinci amacına yönelik uygulama süreci sonunda gerçekleştirilen odak grup görüşmelerine ait dökümler için, betimsel analiz yaklaşımına uygun bir biçimde görüşme sorularını temel alarak temalar belirlenmiştir. Belirlenen her bir temaya ilişkin veriler için “Öğrenci Görüşleri”, “Aile Görüşleri” ve “Öğretmen Görüşleri” biçiminde veri seti oluşturulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler NVIVO 11 Nitel Veri Analiz Programına aktarılarak kodlanmıştır. Araştırmanın kontrol kodlamasının sağlanması amacıyla sosyal bilgiler eğitimi alanında lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlamış ve aynı alanda doktora eğitimine devam eden iki alan uzmanından yararlanılmıştır.

Araştırmanın bulguları araştırma soruları temel alınarak iki başlık altında betimsel bir biçimde sunulmuştur. Birinci başlıkta sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerin planlanma ve uygulama sürecine ilişkin bilgi verilmiştir. Ayrıca bu başlıkta sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklere ilişkin katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. İkinci başlıkta odak grup görüşmesinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu ortaya çıkan dört temel tema altında, aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine ve uygulama sürecine ilişkin öğrenci, aile ve öğretmen görüşleri doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

İnandırıcılık

Araştırmada, inandırıcılığı sağlamaya yönelik güvenilmeye layık olma, aktarılabilirlik, tutarlılık ve onaylanabilirlik stratejileri kullanılmıştır (Stringer, 2008; Uzuner, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada inandırıcılığı sağlayabilmek için uygulayıcı araştırmacı, 25 Ekim 2016 ile 17 Ocak 2017 tarihleri arasında yaklaşık üç ay boyunca araştırma ortamında bulunmuştur. Araştırmanın uygulama sürecinde gerçekleştirilen tüm etkinlikler video ile görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Video ve ses kayıtlarının belli bir bölümü, sosyal bilgiler eğitimi alanında doktora yapan bir uzman tarafından dinlenmiş ve kayıtların doğruluğu onaylanmıştır. Uygulama süreci sonunda toplanan verilerin analizinde temaların ve kodların belirlenmesinde sosyal bilgiler eğitimi alanında doktora yapan iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

Bu araştırmada, güvenilmeye layık olma stratejisini sağlamaya yönelik olarak alan uzmanlarından oluşan üç üyesi bulunan bir grup olan geçerlik komitesi oluşturulmuştur. Geçerlik komitesi ile uygulama süreci boyunca haftalık düzenli olarak değerlendirme toplantıları yapılmıştır. Araştırma sürecinde video kayıtlarının geçerlik komitesi üyeleri tarafından izlenebilmesi için kayıtların dökümü ve makro analizi yapılmıştır. Böylece geçerlik komitesi üyelerinin, video kontrol listesi aracılığıyla uygulayıcı araştırmacıyı, öğrencileri ve öğrenme ortamlarını gözlemlemeleri sağlanmıştır.

Araştırmacılar bu araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamaya yönelik olarak farklı veri toplama araçları ile derinlemesine veri toplamıştır. Araştırmacılar, araştırmanın tüm sürecini ayrıntılı bir biçimde betimlemiştir.

Bu araştırmanın tutarlılığını sağlamak amacıyla; uygulama sürecinde gerçekleştirilen etkinliklere yönelik olarak etkinlik planı döngüsü basamaklarında aynı sıra izlenmiştir. Araştırmanın kodlama sürecinde anlamlara ve kavramlara yönelik ifadeler ortak bir biçimde ele alınmış, böylelikle kavramsal tutarlılığa dikkat edilmiştir. Araştırmada, tüm sürece yönelik aynı uzmanlardan görüş alınmıştır.

Uygulayıcı araştırmacı onaylanabilirliği sağlamaya yönelik uygulama öncesi süreç ile uygulama süreci boyunca araştırmacı günlüğüne yansımalar yapmıştır. Ayrıca araştırmacılar, bulguların sunumu ve yorumlanması aşamasında tarafsız olmaya özen göstermiş ve araştırma süresince elde edilen verilerden doğrudan alıntılar sunmuştur.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular “Sosyal Bilgiler Dersine Aile Katılımı Sağlanması Durumuna İlişkin Bulgular” ve “Aile Katımlı Etkinlikler ile İşlenen Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci, Aile ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular” olmak üzere iki ana başlık altında sunulmaktadır.

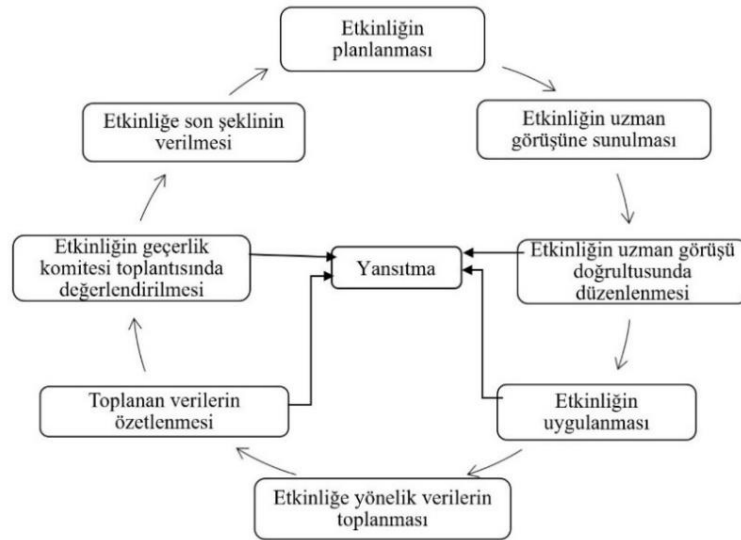
Sosyal Bilgiler Dersine Aile Katılımı Sağlanması Durumuna İlişkin Bulgular

Bu başlık altında sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerin uygulanması sürecine ilişkin bilgi verilmiş ve etkinliklere ailelerin katılım sağlama biçimleri açıklanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı 11 etkinliğin uygulanma sürecine ve bu 11 etkinliğe yönelik katılımcılardan elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Aile Katılımına Dayalı Etkinliklerin Gerçekleştirilme Süreci

Araştırmanın uygulama sürecinde 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde aile katılımına dayalı 11 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Aile katılımına dayalı etkinliklerin beşi evde, beşi okulda, biri de okul dışında yapılmıştır. Bu etkinlikler uygulanma sırasına göre şöyle sıralanmaktadır: Aile toplantısı, ailenin öğrenci rolünde olması, kaynak kişi olarak aileden yararlanma; sosyal bilgiler dersinde belirli gün ve haftalardan yararlanma: Gönüllü aile katılımı, ailenin öğretici rolünde olması, aile katımlı oyunla öğrenme, aile-öğrenci sunumu, aile katımlı okulda öğrenme, aile büyükleriyle çalışma, babalarla birlikte çalışma ve aile katımlı okul dışı öğrenme: Şeker Fabrikası gezisi.

Uygulama sürecinde etkinlik planlarının geliştirmesinde izlenen yolu gösteren döngü aşağıda Şekil 2’de sunulmaktadır. Uygulama sürecinde gerçekleştirilen etkinlikler 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 5. sınıfta yer alan ders kazanımlarına uygun olarak planlanmıştır.

Şekil 2. Uygulama Süreci Etkinlik Planı Geliştirme Döngüsü

Uygulama süreci etkinlik planı geliştirme döngüsünde görüldüğü gibi planlanan etkinlik ilk olarak geçerlik komitesi üyelerinin görüşüne sunulmuştur. Geçerlik komitesi üyelerinin dönütü doğrultusunda etkinlik düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Etkinliğin uygulanmasından sonra etkinliğe yönelik öğrenci, aile ve öğretmen görüşleri alınmıştır. Alınan görüşler ile etkinliğe yönelik çekilen videolar özetlenmiş ve geçerlik komitesi üyelerine haftalık toplantılarda sunulmuştur. Geçerlik komitesi toplantılarında komite üyelerinin görüşleri doğrultusunda etkinliğe son biçimi verilmiş ve bir sonraki etkinlik için uzman görüşü alınarak etkinlik planlama aşamasına geçilmiştir. Bu süreçte uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı etkinliğin uzman görüşüne sunulması, etkinliğin uygulanması, etkinliğe yönelik verilerin toplanması, toplanan verilerin özetlenmesi ve etkinliğin geçerlik komitesi

toplantısında değerlendirilmesi aşamalarında günlüğüne yansıtımlar yapmıştır. Bu döngü her etkinlikten sonra tekrarlanmıştır. Uygulama sürecinde genellikle haftada birden fazla aile katılımına dayalı etkinlik gerçekleştirilmiş böylece döngü her hafta birden fazla kez tekrar etmiştir.

Araştırmada sosyal bilgiler dersinde evde, okulda ve okul dışında uygulanan 11 aile katılımına dayalı etkinliğe ailelerin farklı biçimlerde katılım sağlayabileceği ortaya konmuştur. Sosyal bilgiler dersinde uygulanan bu 11 aile katılımına dayalı etkinliğin yürütülmesi sürecine ilişkin bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Aile Toplantısı Etkinliği

Araştırmanın katılımcıları olan ailelerle tanışmak, aileleri araştırma hakkında bilgilendirmek ve ailelerin araştırma ile ilgili sorularını yanıtlamak amacıyla ilk etkinlik olarak okulda, aile toplantısı etkinliği düzenlenmiştir. İlk olarak aile toplantısı etkinliğine yönelik bir davet yazısı oluşturulmuş ve bu davet yazısı öğrenciler aracılığıyla ailelere gönderilmiştir. Aile toplantısı etkinliğine sosyal bilgiler eğitimi alanında bir uzman, uygulama sınıfı sosyal bilgiler öğretmeni, uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı ile biri abi, ikisi baba ve 17'si anne olmak üzere toplam 20 aile katılmıştır.

Aile işbirliği defterlerinde yer alan verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin etkinliğe ilişkin "çalışmanın çocuklar için yararlı bulunması", "toplantının bilgilendirici olması", toplantıların yararlı bulunması", "toplantının samimi bulunması", "toplantının farkındalık oluşturması ve "toplantının motive edici olması" biçiminde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bir aile, aile toplantısı etkinliğindeki paylaşımlar sonucu benzer çocuklara ilişkin diğer ailelerle sorunlar yaşandığının farkına vardığını "Toplantıya katıldım. Oğlum bu konuda çok istekliydi, oldukça ısrarlıydı. Toplantı çok samimiydi. İnsan bazen sadece kendi çocuğunda kendi evinde sorunlar olduğunu zannediyor. Bütün paylaşımlar sonrasında fark ediyorsunuz ki yalnız değiliz (A15)." sözleriyle ifade etmiştir. Başka bir aile, aile toplantısı etkinliğinden sonra çocuklarına yeterince zaman ayırmadığını ve sorumluluk vermediğini fark ettiğini şöyle açıklamıştır: "Toplantıda anladım ki hakikaten çocuklarımızla fazla vakit geçiremiyoruz. Onlara biz sorumluluk vermiyoruz derslerinden başka. Oturup tartışmıyoruz hiçbir zaman çocuklarımızla. Aile bireyleri olarak toplanıp bir şeyleri araştırıp tartışmak güzel olacak. Büyüklerin fikirleriyle küçüklerin fikirleri nasıl olacak merak ediyorum (A1)."

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin aile toplantısı etkinliğine ilişkin "öğretmenden kaynaklı sorunlar olması", "toplantıya uzman katılımının etkili olması" ve "ailelerin çalışma hakkında yeterince bilgi sahibi olması" görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni, aile toplantısı etkinliği ile ilgili düşüncelerini şu biçimde dile getirmiştir:

Bizim çok fazla yapamadığımız bir şeydi. Yapılmayacak bir şey miydi? Aslında çok kolaydı. Söyledik, geldiler. Çok iyiydi. Çünkü aile de bunu bekliyordu. Ailenin de istediği, birilerinin onları okula çağırması. Onu gözlemledim ben de. Ailenin sıkıntısı ne diye hep bir soru işareti var kafamda. Niye aile ortaokulda böyle yapıyor, okula gelmiyor? Çünkü aile bizden bekliyor, sorun bizden kaynaklıymış. Onu fark ettim. Biz söyleyince geldiler. Kafalarında ki soruları da sordular. Özellikle ... hocanın da gelmiş olması aileler için daha etkili oldu. Bence başarılıydı.

Ailenin öğrenci rolünde olması

Uygulama sürecinin ikinci etkinliği olarak ailelerin öğrenci rolünde olması ve öğrencilerin derste öğrendiklerini evde ailelerine anlatması yönünde bir etkinlik tasarlanmıştır. Etkinlikte ilk olarak sınıfta öğrencilerle birlikte yaşanan bölgenin yüzey şekilleri konusu işlenmiş ve öğrencilerin bu konu ile ilgili sınıfta öğrendiklerini evde ailelerine anlatması istenmiştir.

Etkinliğe yönelik yol gösterici nitelik taşıyan aile ve öğrenci yönergesi hazırlanmış ve sınıfta etkinliğin nasıl yapılacağı anlatıldıktan sonra öğrencilere sunulmuştur. Ailelere yönelik hazırlanan yönergelerin aile işbirliği defterlerine yapılandırılması sağlanmıştır. Etkinlik yönergelerinde etkinliğin amacı ayrıntılı olarak açıklanmış, öğrenci ve aile üyelerinin etkinlik ile ilgili görevlerine vurgu

yapılmıştır. Öğrenci yönergesinde, etkinliği yaparken yararlanılacak site ile ilgili bilgiler, etkinlikte aile üyeleri ile incelemeleri istenen yeryüzü şekillerinin isimleri yazılmıştır. Aile yönergesinde, aile üyelerinin çocuklarına destek olması vurgulanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanı." kazanımı ve "Bölgemi tanıyorum" konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin "etkinliğin daha iyi öğrenme sağlaması", "öğretmenleri daha iyi anlaması", "özgüveninin gelişmesi", "yeni bilgiler öğrenmesi", "kendini ifade etme becerisinin gelişmesi", "etkinliği yaparken gururlanması", "etkinliğe hazırlık yapması", "ailenin yeni bilgiler edinmesi", "büyümüş ve öğretmen olmuş gibi hissetmesi", "tekrar yapması" ve "etkinliğin eğlenceli ve heyecanlı olması" görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci etkinliğe hazırlık amacıyla araştırma yaptığını ve etkinliğin kendisini öğretmen gibi hissettirdiğini anekdot defterinde "Ben bu ödevde öğretmenin verdiği bazı yerleri araştırdım. Bu yerleri araştırırken nerelerde olduğunu da öğrendim. Meselâ Toros Dağları Akdeniz Bölgesi'nde yer alıyor. Bu yerlerin uydudan görüntüsüne baktık. Ailemin öğretmeni olmak beni sanki gerçek bir öğretmenmişim gibi yaptı (Ö4)." sözleriyle açıklamıştır. Başka bir öğrenci etkinliğin öğretici olduğunu ve etkinlikte olumlu duygular hissettiğini görüşmede şöyle dile getirmiştir: "O an sanki böyle büyümüşüm öğretmen olmuşum, öyle bir duygu hissettirdi. Babamla bir etkinlikte bulunmak çok hoşuma gitti. Yeryüzü şekillerini öğrenmeme katkı sağladı, daha iyi öğrendim. Bu da bana sosyal bilgiler dersi için çok yararlı olacak. Etkinlikle hem bilgi sahibi hem de konumuzun tekrarını yapmış oldum (Ö10)."

Aile işbirliği defterinde yer alan verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin etkinliğe ilişkin "çocuğunun bilgili olduğunu görmesi", çocuğu ile gurur duyması", çocuğunun mutlu olması", "etkinliğin çocukların öğrenme isteğini artırması" ve "etkinliğin eğlenceli, heyecanlı, ilgi çekici ve yararlı olması" biçiminde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliğin çocukları için yararlı olduğuna ilişkin görüşünü şu sözleriyle ifade etmiştir:

Gayet başarılı ve eğlenceli bir etkinlikti. Kızım anlatırken adeta ilk defa duymuşum gibi büyük bir heyecanla dinledim. Merak ettiğim soruları O'na sordum. O da öğretmenmiş gibi özenle sorduğum sorulara cevap verdi. Görsel olarak çalışmak, onun unutmaması açısından da çok faydalı olmuştu. Hatta evdeki küçük kardeşi de bütün dikkati ile ablasının anlattıklarını dinliyordu. Onun da bir şeyler öğrendiğine eminim. ...'dan (öğrenci) birçok şey öğrendik (A2).

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin ailenin öğrenci rolünde olduğu etkinliğe ilişkin "aile eğitimine katkı sağlaması", "öğrenilenlerin tekrarının yapılması" ve "ailenin çocuğunun seviyesini görmesini sağlaması" görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenin etkinliğe ilişkin görüşlerinin bir bölümü aşağıda sunulmuştur:

"Burada çocuk ailesine bir şeyler öğretecek. Hem de öğrendiklerini tekrar etmiş oluyor. O bakımdan iyi olmuş. Aile, öğrencisinin seviyesini bilmiyor. Bu şekilde onu da anlamış olur. Sonra aile neler işlemişiz konuyla ilgili bilgi sahibi olmuş olacak. Çok şey var söyleyebilecek. Başarılı bir çalışma tabi. Keşke hep yapabilsek."

Kaynak Kişi Olarak Aileden Yararlanma

Kaynak kişi olarak aileden yararlanma etkinliği, uygulama sürecinin üçüncü etkinliği olarak gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte bir ailenin derste işlenen konuya ilişkin bilgi ve deneyimlerini sınıfta öğrencilerle paylaşması sağlanmıştır. Uygulama öncesi gözlem sürecinde öğrencilere yönelik kişisel bilgi formu oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Kişisel bilgi formunda ailelerin meslekleri incelenmiştir. Ders kazanımına uygun olarak sınıfa çiftçi bir ailenin davet edilmesi uygun bulunmuştur. Kaynak kişi olarak sınıfa davet edilen aile ile dersten önce iletişime geçilmiştir. Aileye sınıfta öğrencilerle paylaşılması beklenen bilgiler ve dersin işleyiş süreci hakkında bilgi verilmiştir.

Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar." kazanımı ve "Bölgemi

tanıyorum” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişi olarak etkinliğe katılan aile, ilgili kazanım kapsamında öğrencilere bilgi vermiştir. Öğrenciler konu ile ilgili merak ettikleri soruları kaynak kişi olarak derse katılım sağlayan aileye yöneltmişlerdir. Dersin sonunda kaynak kişi olarak derse katılım sağlayan aile sınıftan ayrılmış ve konu uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı tarafından özetlenmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterlerinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “yeni bilgiler öğrenmesi”, “ailesine derste öğrendiklerini anlatması”, arpayı, buğdayı, mısırı incelediği için konuyu daha iyi kavraması”, “etkinliğin güzel ve ilgi çekici olması”, “etkinliğin eğlenceli ve heyecanlı olması” ve “kadınların çiftçilik konusunda bilgili olduğunu görmesi” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci görüşmede etkinlikte yeni bilgiler edindiğini “Ben hiç buğday, arpa bilmiyordum isimlerini biliyorum ama hiç elimle canlı tutmadım. Onlara baktım. Arkadaşımın annesinin çiftçiliği anlatması o etkinliği meselâ ben hiç düşünmezdim karın bitkilerin örtüsü olduğunu. Onları öğrendim (Ö8).” sözleriyle dile getirmiştir. Ailesi derse kaynak kişi olarak katılan öğrenci, etkinliğe ilişkin görüşünü anekdot defterine şu biçimde yansıtmıştır: “Sınıfa öğretmenim ve annem geldi. Sonra annem çiftçi olduğunu anlatmak için geldiğini söyleyince herkes soru sordu. Annemin gelmesi arkadaşlarım için güzel oldu. Çünkü ayrıntılı olarak bilmiyorlardı ve ders eğlenceli geçti. Ben de her şeyi bildiğimi sanıyordum ama değildi. Bilmediğim şey de vardı annemin söylediklerinde (Ö1).”

Görüşmeden ve aile işbirliği defterlerinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailenin etkinliğe ilişkin “etkinliğe yönelik hazırlık yapması”, “çocuğunu gözlemlene olanağı bulması” ve “etkinlikte heyecanlanması ve mutlu olması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Aile, etkinlik sırasında çocuğunu gözlemlene olanağı bulduğunu “Ben ...’in (öğrenci) aslında öyle olduğunu hiç bilmiyordum. Evde bana pasif gibi geliyordu. Ama okulda görünce çok şaşırdım. Sevindim açıkçası katılmasına, parmak kaldırmasına. Gurur duydum. Kendi gözümle görmek istedim. Gözlemedim, çoğu çocuğu da gözlemedim(A1).” sözleriyle dile getirmiştir. Aile etkinlik öncesinde heyecanlı olduğuna ve etkinliğe ilişkin hazırlık yaptığına ilişkin görüşünü aile işbirliği defterine şöyle yansıtmıştır:

Ben bu etkinliğe hazırlanırken çok heyecanlandım. Evde iken, birkaç gün öncesinden dedemizden ve eşimden bildiklerimin dışında bilgiler aldım. Zaten küçüklükten beri bu işleri bildiğim için kendime güveniyordum. Ama neler soracaklarını da merak ediyordum. Okula geldim. Sınıfa girdim ve hakikaten heyecanlandım. Ama çok mutlu oldum. Örnek olarak arpa, buğday ve mısır getirdim. Hakikaten arpayı ilk defa görenler varmış. Bunu bile göstermem ve öğretmem beni çok çok mutlu etti (A1).

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin kaynak kişi olarak aileden yararlanma etkinliğine ilişkin “etkinliğin öğrencilerin dikkatini çekmesi”, “öğrencilerin aileyi uzman kişi olarak görmesi ve sorular sorması”, “etkinliğin ailenin çocuğunu sınıf ortamında gözlemlemesini sağlaması” ve “etkinliğin güzel olması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni etkinliğe ilişkin görüşünü şu sözleriyle belirtmiştir:

Etkinlik güzeldi. Bir ailenin gelmiş olması, buğday getirmesi çok güzeldi meselâ. Çocukların soruları çok hoşuma gitti. Onların dikkatini çekti söylenenler. Dışarıdan uzman birisi gelmişti, o kişiye sorular soruyorlardı. Ailemiz de gayet güzel anlattı. Bir anne olarak çocuğum sınıfta nasıl duruyor, ne yapıyor bunu gözlemlemiş oldu. Bu etkinlikler ailelerin çocuklarını gözlemlemesi için fırsat.

Belirli Gün ve Haftalardan Yararlanma: Gönüllü Aile Katılımı

Uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, uygulama okulunda yerli malı haftası kutlanacağını öğrenmiş ve sosyal bilgiler dersinde belirli gün ve haftalar kapsamında aile katımlı bir etkinlik tasarlanabileceğini düşünmüştür. Araştırmacılar bunun üzerine yerli malı haftası kutlama etkinliğine yönelik “Yerli malı üretiminin ve tüketiminin ülke ekonomisine katkısını fark eder.” kazanımını

yazmıştır. Bu kazanım kapsamında sosyal bilgiler dersinde gönüllü aile katılımına dayalı bir etkinlik planlanmıştır.

Etkinlik ile ilgili WhatsApp aile haberleşme grubundan duyuru yapılmıştır. Her aile farklı bir yiyecek ve içecek etkinliğe destek vermek istemiştir. Etkinlikte gönüllü olarak sınıfta yer almak isteyen yedi aile belirlenmiştir. Etkinlikte, yerli malı haftası kutlamanın amacı ve öneminden söz edilmiştir. Yerli malı üretimi ve tüketimin ülke ekonomisine katkıları üzerinde durulmuştur. Daha sonra ailelerin yardımı ile derslikteki sıralar etkinliğe uygun bir biçimde düzenlenmiştir. Yiyeceklerin sunumu yapılmıştır. Öğrenciler yiyeceklerini bitirince kalan yiyecekler aileler tarafından toplanmış ve sıralar yeniden oturma düzenine dönüştürülmüştür. Aileler, sınıf temizliğine yardımcı olmuştur. Sınıfta yer alan aileler, etkinlik süresince öğretmen ve öğrencilere destek olmakla birlikte işlenen derisi gözlemlene olanağı bulmuştur. Böylece ailelerin gönüllü çalışmalar kapsamında sınıfta yer alması sağlanmıştır.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “yeni bilgiler öğrenmesi”, “paylaşmayı öğrenmesi”, “etkinlikte ailelerin yardımcı olması”, “etkinliğin eğlenceli olması”, “etkinliğe ailesi katıldığı için kendini özel hissetmesi” ve “etkinlikte farklı yiyecekler tatması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci bu etkinlik kapsamında paylaşmayı anladığını anekdot defterine “*Yerli malı kutlamasında çok eğlendik, fotoğraf çektik. Çok güzel oldu. Yiyeceğini paylaşmayı anladım. Heyecanlandım (Ö7).*” biçiminde yansıtmıştır. Başka bir öğrenci ise görüşmede etkinlikte yeni bilgiler öğrendiğini ve annesi etkinliğe katıldığı için kendini özel hissettiğini “*Meselâ ben yerli malı haftasının hiçbir diğer adı olduğunu düşünmemiştim. Onu öğrendim. Ondan sonra yerli malıyla ilgili neler yapıldığını öğrendim. Ben annem olduğunda kendimi özel hissediyorum, bu yüzden kendimi özel hissettim annem var diye de (Ö8).*” sözleriyle belirtmiştir.

Aile işbirliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda gönüllü aile katılımı etkinliğine ilişkin ailelerin “etkinliğin çocuklar için yararlı olması”, “etkinliğin öğrenci, aile ve öğretmenin kaynaşmasını sağlaması” ve “etkinliğin ailelerin sınıf ortamını görmesini sağlaması” görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliği eğlenceli bulduğunu ve etkinliğin sınıf ortamını görmesini sağladığını “*Çocuklar için böyle etkinlikler eğlenceli oluyor. Ben de zevkle ve seve seve hazırlık yaparım. Hem de oğlumu sınıf ortamında görmüş oldum. Arkadaşlarıyla da görüp tanışmış oldum. Benim için de güzel bir etkinlik oldu (A5).*” sözleriyle belirtmiştir.

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin gönüllü aile katılımı etkinliğine ilişkin “sosyal aktivitelerde ailelerin desteğinin önemli olması” ve “etkinliğin aileleri tanıma olanağı sağlaması” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni etkinliğe ilişkin görüşünü şu sözlerle açıklamıştır:

Ailelerin yardım ve desteği çok önemli. Bu tür sosyal aktivitelerde aile katılımı önemli. ... (öğrencinin) annesini gördüm, çok şaşırdım. Öğrenci biraz sorunlu ve annesi gelmiyor hiç, kaç kere telefonda görüştük. Sadece çocuğunuz için değil de bu şekilde çağırdığımız zaman aile geliyor. Ama çocuğunuzla ilgili bir şey diyeceğiniz zaman aile korkuyor tabii gelmiyor. Çünkü genelde olumsuz bir şey olacağını düşünüyorlar. Ama bu olumlu bir olay olduğundan çocuğun yanında olmak ailenin de hoşuna gitti.

Ailenin Öğretici Rolünde Olması

Uygulama sürecinde beşinci etkinlik olarak evde öğrenme kapsamında ailelerin öğretici rolünde olduğu bir etkinlik tasarlanmıştır. Bu etkinlikte derste işlenen günlük yaşamı içeren bir konuda ailelerin, evde çocuklarıyla konu ile ilgili bilgi ve deneyimlerini paylaşması sağlanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan “Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” kazanımı, “İklim ve insan yaşantısı” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir. Derste işlenen bu konuya yönelik ailelerin, yaşadıkları bölgede

görülen iklimin günlük yaşamlarına yansımalarını örneklerle evlerinde çocuklarına anlatmaları istenmiştir.

Etkinliğe yönelik aile ve öğrenci yönergeleri oluşturulmuştur. Bu iki yönergede ilk olarak etkinliğin amacı açıklanmıştır. Aile yönergesinde, etkinlik sırasında çocuklarına anlatmaları gereken konular başlık olarak verilmiştir. Hazırlanan bu yönerge, ailelere yaşadığımız yerin iklimi konusunu anlatmada rehber olması amacını taşımaktadır. Çocuklara yönelik hazırlanan yönergede etkinlik sırasında öğretici rolünde olan aile üyesine sorulması önerilen sorular yer almaktadır.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “kalıcı öğrenme sağlaması”, “tekrar yapması”, “yeni bilgiler öğrenmesi”, “ailesi ile keyifli zaman geçirmesi”, “kendisini okulda gibi hissetmesi”, “ailesinin çocukluğunu öğrenmesi”, “etkinliğin güzel, eğlenceli ve heyecanlı olması” ve “video çekmede ve göndermede güçlük yaşamaması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci ailesinin öğretici rolünde olduğu etkinlikte ailesinin çocukluğunu öğrendiğini ve etkinlik sırasında heyecanlı olduğunu anekdot defterine “*Annem ve ben çok heyecanlıydık. Annem kendine bir konuşma yazdı ve videoda söyledi. Çok heyecanlandım. Eskişehir karasal iklime sahipmiş. Annemin zamanında sokaklar boydan boya buz tutarmış. Okula giderken çok zorluklar çekmiş. Yazlar ise sıcak ve kurak geçermiş (Ö14).*” biçiminde yansıtmıştır. Başka bir öğrenci görüşmede etkinlikte ailesi ile birlikte zaman geçirdiğini ve mutlu hissettiğini şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Hem iklim değişikliklerini öğrendim, hem ailemle etkinlik yapmış oldum, hem de onların çocukluklarını öğrendim. Tekrar yapmış oldum. Böyle çok mutlu oldum ailemle yaptığımıza. Hem böyle babamın bazen işleri oluyordu yapamıyorduk, birlikte olunca daha eğlenceli, keyifli oldu (Ö13).*”

Aile işbirliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin öğretici rolünde katılım sağladıkları etkinliğe ilişkin “etkinliğin baba ile birlikte ödev yapılmasını sağlaması”, “aile içi paylaşıma katkı sağlaması”, “bilgilerin tazelenmesini sağlaması”, “etkinlik yönergesinin, etkinliğin uygulanmasını kolaylaştırması”, “etkinliğin yararlı, eğlenceli ve güzel olması” ve “çalıştığı için etkinliğe yeterince zaman ayıramaması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliğin aile içi paylaşım ortamı oluşturduğunu ve etkinlik sırasında aile üyeleri ile birlikte keyifli zaman geçirdiklerini şu sözleriyle belirtmiştir:

Yaptığımız bu etkinlik de çok keyifli geçti. Size bir şey itiraf etmem gerekirse babamızla ilk defa bu kadar iç içe olduk. Kızımın bu zamana kadar olan okulu ile hep ben ilgilenirdim. Babamız işten eve evden işe giderdi. Eve yorgun gelirdi. Ben ilgilenirdim. Ama şimdi durum çok keyifli bir süreç aldı. Beraber zaman geçiriyoruz. Unuttuğumuz bilgilerimiz tazeleniyor. Eskişehir iklimi ile ilgili bilgilerimizi bir kez daha yenilemiş olduk (A14).

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin, ailelerin öğretici rolünde olduğu etkinliğe ilişkin “ailelerin sosyal bilgiler dersini tanuması” ve “ailelerin not kaygıları olduğu için etkinliklere eleştirel bakması” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni bu görüşünü şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Sosyal bilgiler dersi bu diyor olabilirler, dersi tanıyabilirler. Çok güzel evet aile katılıyor bir şeyler öğreniyor ama ailenin son şeyi not. Dersi zevkli hale getirdik, dersten çıkardık hayata uyguladık demez aile.*”

Aile Katımlı Oyunla Öğrenme: Türkiye İlleri Yapboz Oyunu

Aile katımlı oyunla öğrenme etkinliği, uygulama sürecinin altıncı etkinliği olarak öğrencilerin evde aileleri ile birlikte eğlenerek öğrenmelerini sağlayan bir etkinlik olarak tasarlanmıştır. Etkinlik kapsamında öğrencilerin ülkemizin nüfusunun dağılışı ile coğrafi özellikleri ilişkilendirmesi amaçlanmıştır. Bu etkinlikte ailelerin evde çocuklarıyla birlikte derste işlenen konuyu destekler nitelikte olan eğitici bir oyun oynaması sağlanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan “Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.” kazanımı, “İnsanların yaşadıkları yerler” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Etkinliğe yönelik aile ve öğrenci yönergesi oluşturulmuştur. Bu iki yönerge de etkinlikte yararlanılacak siteye erişimin sağlanması ve eğitsel oyunun nasıl oynanacağı ile ilgili bilgi verilmiştir. Ayrıca aile yönergesinde derste sınırlı sürede öğrencilerin illerin yerlerini ve özelliklerini öğrenebilmesinin güç olduğu ve bu konuyu eğlenceli hale getirilmiş bir biçimde tüm aile üyelerinin katıldığı bir etkinlikle birlikte öğrenebilecekleri ifade edilmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “eğlenceli ve öğretici bir etkinlik olması”, oyunu ailesi ile birlikte oynadığı için bilgilerin kalıcı olması”, “ailesi ile güzel vakit geçirmesi”, “yanlış öğrenmelerini düzeltmesi” ve “boş zamanlarında bu oyunu oynaması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci etkinliğe ilişkin görüşlerini anekdot defterine “Biz ailece bir ödev yaptık. TBMM çocuk yapboz oyunu o da. Türkiye’deki illerin nerelerde olduğunu öğrendim. Ve oradaki diğer oyunları da oynadım. Güzel bir ödev oldu. Artık illerin nerede olduğunu biliyorum. Ailemle vakit geçirmek güzel olmuştu (Ö4).” biçiminde yansıtmıştır. Başka bir öğrenci görüşmede, etkinliğin ailesi ile birlikte yaptığı için kalıcı öğrenme sağladığına ve eğlenceli olduğuna ilişkin görüşünü şöyle ifade etmiştir:

Çok güzel bir etkinlik. Çünkü hem eğleniyorsun hem de daha çok bilgin bilgi katan bir etkinlik. Yalnız yapsaydım hiç kimse bana yardım edemeyecekti ben deneyerek onu bulacaktım ve öğrenecektim. Ben sessiz okuduğumda hiçbir zaman aklımda kalmayacaktı o bilgi. Ama yani yüksek sesle okudum. Annem okudu. Babam okudu. Böylece daha çok aklımda kaldı (Ö2).

Aile işbirliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin aile katılımlı oyunla öğrenme etkinliğine ilişkin “çocuğu ile birlikte öğrenmesi”, “eğlenceli ve öğretici bir etkinlik olması”, iller hakkında bilgi sahibi olması”, oğlunun sorumluluğunu kardeşlerine taşıması”, ve “çocuğunun coğrafya bilgisinin pekişmesi” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliği çocuğunun kardeşleri ile birlikte yaptığını ve böylece sorumluluğunu kardeşlerine de taşıdığını şu sözleriyle belirtmiştir: “Bu hafta odada beni bir sürpriz bekliyordu. Bilgisayar açılmış üç kardeşi ilgili sitede etkinlik yaparken buldum. Üçünü bir arada böyle uyum içinde yakalamak neredeyse imkânsız. Oğlum sorumluluğunu kardeşlerine taşımıştı. Daha sonra etkinliğe ben de katıldım. Oldukça eğlenceliydi. Akıllarında bir şey kaldığına eminim (A15).”

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmeninin aile katılımlı oyunla öğrenme etkinliğine ilişkin “oyunun basit ve ulaşılabilir olması”, “ailelerin oyunu seveceğini düşünmesi” ve “oğlu ile oyunu oynamak istemesi” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni, etkinlik ile ilgili görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Teknolojiyi kullanarak yapıyorsun, daha güzel. Bazı şeyler de basit olmalı. Onların oynadıkları oyunlar çok karışık. Bu çok basit ve çok rahat severek yapacakları bir şey ve aileler de çok sevecek buna ben eminim. Ben de oynayacağım oğlumla çok sevdim temiz, basit, hemen ulaşabilecekleri bir yerde, güzel.”

Aile-Öğrenci Sunumu

Uygulama sürecinin yedinci etkinliği olarak derste aile-öğrenci sunumu etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte bir aile ve çocuğunun 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 5. sınıf “Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.” kazanımı kapsamında yer alan “İnsanların yaşadıkları yerler” konusuna uygun olarak sınıfta sunum yapması sağlanmıştır.

Bu etkinliğin hazırlık aşamasında ilk olarak ailelerin günlük yaşamlarında deneyimledikleri konuları içeren, bilgi sahibi olabilecekleri düşünülen bir kazanım belirlenmiştir. Belirlenen bu kazanım insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma biçimleri ile ilgilidir. Etkinlikten önce sunum yapacak aile ile iletişime geçilmiş ve etkinlik kazanımı hakkında bilgi verilmiştir. Etkinlikte yer alacak aile ve öğrenci, bu kazanıma yönelik çeşitli notlar hazırlayarak uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı ile paylaşmıştır. Uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı aile ile öğrenciye, hazırladıkları notlar üzerinden dönüt vermiş ve derste kullanacakları sunumu hazırlamaları konusunda yardımcı olmuştur.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “farklı bir yetişkinin dersi anlatmasının dikkat çekici olması”, “annesi ile böyle bir etkinlik yapmak istemesi”, “yeni bilgiler öğrenmesi”, “güzel ve eğlenceli bir ders olması”, “etkinlikte heyecanlanması ve mutlu olması”, “bir annenin ders anlatmasının çok güzel bir duygu olması”, “arkadaşlarının konuyu daha iyi anladıklarını düşünmesi”, “konuyu anlatmak için çalışınca daha iyi kavraması” ve “her sınıfta böyle etkinliğin yapılmasını istemesi” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ailesi ile sunum yapan öğrenci, anekdot defterine etkinliğe ilişkin görüşünü şöyle yansıtmıştır:

Biz annemle bugün sınıfta arkadaşlarımıza ders anlattık. Ben bunları anlatırken ve konuşurken aşırı heyecanlıydım. “Acaba yapabilir miyim? Başarabilir miyim?” diye çok merak ediyordum ama sonra derse başlayınca heyecanım az da olsa dindi ve rahatlamaya başladım. Ben bunların yanında arkadaşlarımın artık bu konuyu daha iyi anladıklarını düşünüyorum. Ve doğaya karşı daha saygılı davranacaklarını ve bu konuyla ilgili bazı şeyleri hiç unutmayacaklarından eminim (Ö2).

Başka bir öğrenci görüşmede, etkinlikte yeni bilgiler edindiğini ve farklı bir yetişkinin ders anlatmasının dikkat çekici olduğunu düşündüğünü şu sözleriyle açıklamıştır: “Çevreye karşı nasıl duyarlı olmamız gerektiği gibi faydaları oldu. Bilmediğimiz şeyleri öğrendik. Havalimanı, baraj... Tanımları tam olarak oturmaz için onları öğrendim. Heyecanlandım. Bence baya güzel oldu. Farklı bir yetişkinin anlatması dikkat çekiyor (Ö6).”

Görüşmeden ve aile işbirliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda aile-öğrenci sunumuna katılım sağlayan ailenin etkinliğe ilişkin “kızı ile sunum yapmanın çok eğlenceli ve güzel olması”, “böyle etkinliklerin bazı bilgileri yeniden hatırlatması”, “etkinlikte heyecanlanması ve mutlu olması”, “aile katımlı etkinlikleri artık herkesin severek yapıyor olması”, “bu etkinlikler sayesinde okulu ve sınıfı görmesi” ve “etkinlik esnasında çocukların eşlik etmesinin dersin akıcı olmasını sağlaması” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Aile ile etkinliğe yönelik gerçekleştirilen görüşmenin bir bölümü aşağıda sunulmuştur:

Başta çok heyecanlanmıştım, sonra mutlu oldum. Çünkü sınıfta çok katılım vardı. Belki unutmuyoruz doğaya karşı duyarlı olmayı. Böyle etkinlikler bize bir şeyler hatırlatmaya yardımcı oluyor. Bana faydası oldu. ... Kızımın birlikte yapmak daha güzeldi. Çok eğlenceliydi. Zaten beni başka aileler okulun orada görünce sordu ne yapacaksın diye. Anlattım tanıdığım kişilere. Çocuklar da annelerine anlatmışlar. Evdeki etkinliklere aile üyeleri olarak alıştı herkes. Mecbur olduğu için göstermelik değil de herkes gerçekten oturuyor, zeokle yapıyor. Kimse yapmaz ise kardeşler kendi aralarında bile yapıyorlar. Ortaokul olunca pek fazla bilmiyoruz çocukların sınıfını. Bu etkinlikler sayesinde onlarla vakit geçirmiş oluyorum (A2).

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmeninin, aile-öğrenci sunumu etkinliğine ilişkin “güzel ve uygulanabilir bir etkinlik olması”, “öğrencilerin aileyi uzman kişi gibi dinlemesi”, “bilinçli ailelerin etkinliği yapabileceğini düşünmesi” ve “eğitimde ailenin çocuğunun yanında olması gerektiğini düşünmesi” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeninin etkinliğe yönelik görüşlerinin bir bölümü aşağıda sunulmuştur:

Bu etkinlik kullanılabilir. Aileler de istekli. Çocuklar çok iyiydi. Uzman kişi gibi konuşup çok da güzel sorular sordular şaşırmadılar. Çok da iyi geçti bence, çok memnun kaldım o konuda da. Şimdi bilinçli aile bir de buraya gelenler. Her aile bunu yapamaz. Gönüllülük olacak, merak olacak, araştırmak isteyecek. Ailenin çocukların yanında olması, eğitimde olması gereken bu.

Aile Katımlı Okulda Öğrenme

Aile katımlı okulda öğrenme etkinliği uygulama sürecinin sekizinci etkinliği olarak aile ve öğrencilerin okulda birlikte öğrenmesini amaçlayan bir etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte ailelerin çocukları ile birlikte öğrenci rolünde olması, derste işlenen konuyu dinlemesi ve bu konuya

ilişkin afiş oluşturması sağlanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir." ve "Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder." kazanımları "İnsan doğayı şekillendiriyor" konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Ailelerin çocukları ile birlikte okulda öğrenci rolünde olduğu bu etkinlik ile ilgili ilk olarak ailelere bilgilendirici bir yazı gönderilmiştir. Ailelere gönderilen bu bilgilendirici yazıda etkinliğin amacı, planı ve yapılacağı tarih bilgisi yer almaktadır. Etkinlik iki ders saatini kapsayacak biçimde planlanmıştır. Etkinliğin birinci saatinde katılımcı 18 ailenin ve öğrencilerin bir arada bulunduğu toplantı salonunda doğal afetler konusu ile ilgili bilgilendirici bir sunum yapılmıştır. Sunumdan sonra ailesi gelmeyen öğrenciler, ailesi gelen öğrencilerin gruplarına dahil edilerek aile-öğrenci grupları oluşturulmuştur. Etkinliğin ikinci saatinde aile-öğrenci gruplarının doğal afetlerin zararlarını en aza indirmek için yapılması gerekenler konusunda afiş çalışması yapmaları sağlanmıştır. Afişler tamamlandıktan sonra aile-öğrenci gruplarının hazırlanan afişleri birbirleri ile değiştirerek evlerine götürmesi, evdeki diğer aile üyeleri ile birlikte evlerine götürdükleri afişte yer alan bilgileri tartışması istenmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin "yeni bilgiler öğrenmesi", "ailesinin yeni bilgiler öğrenmesi", "etkinlikte dayanışma yapması", "konuyu daha iyi anlaması", "etkinlikte annesinin arkadaşlarıyla tanışması", "ailesi ile vakit geçirdiği için mutlu olması", "etkinlikte heyecanlanması ve mutlu olması" görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci annesi ile birlikte ders dinlediği için mutlu olduğunu ve annesini arkadaşı gibi hissettiğini "Çok güzeldi. Annemin bizimle ders dinlemesi, afiş etkinliği yapması annemi arkadaşımın gibi hissettirdi. Annemle vakit geçirmek beni mutlu ediyor (Ö6)." biçiminde anekdot defterine yansıtmıştır. Başka bir öğrenci görüşmede, etkinliğin konuyu daha iyi anlamasını ve dersin eğlenceli geçmesini sağladığını şu sözleriyle ifade etmiştir: "Konuyu daha iyi anlamamı sağladı. Etkinlik çok güzel olduğu için mutlu ve eğlenceli ders geçirdik. Çok mutlu oldum. Annemle birlikte aynı sıraya oturmak beni mutlu etti ve eğlenceli geçti (Ö9)."

Aile işbirliği defterlerinde yer alan verilerin çözümlenmesi sonucunda, ailelerin katılım sağladıkları okulda öğrenme etkinliğine ilişkin "etkinlikte ailelerin sınıf ortamını görmesi", "etkinliklerin unutulmuş konuların yeniden hatırlanmasını sağlaması", "etkinliğin çocukların öğrendiklerini pekiştirmesi", "etkinliklerin çocuklarla kaliteli zaman geçirilmesini sağlaması" ve "etkinliğin yararlı ve eğlenceli olması" görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliğin çocuğunun sınıf ortamını görmesini sağladığına ve eğlenceli olduğuna ilişkin görüşünü şu sözleriyle aile işbirliği defterine yansıtmıştır: "Etkinlik dersi çok güzeldi. Çocuklarla birlikte afiş hazırlamak çok eğlenceliydi. Çok güzel vakit geçirdim. Bence çocuklar için de değişik ve eğlenceli bir etkinlik dersi oldu. Bu etkinlik okulda ders saatinde yapıldı. Sınıfta hem çocukların sınıf ortamını görmemizi sağladığını hem de daha verimli bir ders olduğunu düşünüyorum (A5)."

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin aile katılımlı okulda öğrenme etkinliğine ilişkin "öğrencilerin duyarlılık kazanması", "bazı ailelerin çekingen davranması", "ailelerin ve öğrencilerin iş birliği yapması" ve "güzel bir etkinlik olması" biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni aile katılımlı okulda öğrenme etkinliğine ilişkin görüşü şu sözleriyle dile getirmiştir: "Afiş çalışmasında hepsi bir duyarlılık kazanmış oldular. El emeği vardı. Anneler bir yandan boyuyorlar bir yandan çocuklar resimler yapıyorlar. Aynı anda birlikte yaptılar, güzeldi hepsi."

Aile Büyükleleriyle Çalışma

Uygulama sürecinin dokuzuncu etkinliği olarak öğrencilerin evde aile büyükleri ile birlikte gerçekleştirecekleri bir etkinlik tasarlanmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin derste öğrendikleri konu ile ilgili evde aile büyükleri ile sözlü tarih yapmaları amaçlanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini

ilişkilendirir.” ve “Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.” kazanımları, “İnsan doğayı şekillendiriyor” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Etkinliğe hazırlık olarak aile ve öğrenci yönergesi hazırlanmıştır. İki yönergede de etkinliğin amacı ve konusu belirtilmiştir. Ayrıca bu etkinliğe yönelik uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, kendi aile üyesiyle sözlü tarih çalışması yapmış ve bu çalışmayı video kaydı halinde sınıfa getirmiştir. Derste, araştırmacının aile üyesiyle yaptığı bu sözlü tarih çalışması akıllı tahtadan izlenmiştir. Öğrencilerin izlenen videodaki gibi evde aile büyükleri ile doğal afetler konusunda sözlü tarih yapmaları istenmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin aile büyükleri ile çalışma etkinliğine ilişkin “dedesinin anlattıklarını yaşamış gibi hissetmesi”, “büyüklerle ödev yapmanın geçmişi öğrenmek bakımından yararlı olması”, “yeni bilgiler öğrenmesi”, “dedesinin konu anlatacağı için heyecanlanması” ve “dedesi ile birlikte olduğu için heyecanlanması, sevinmesi, mutlu olması” görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci, dedesinin etkinlikte konuya ilişkin anlattıklarından etkilendiğini anekdot defterine “*Dedemle sözlü tarih yapmak çok güzel bir duyguydu. Çok mutlu oldum. Dedemin yaşadığı depremi yaşar gibi oldum (Ö14).*” biçiminde yansıtmıştır. Başka bir öğrenci görüşmede etkinlik ile ilgili görüşlerini şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Ben 56 depremini bilmiyordum. Dedemin o kadar eski çocuk olduğunu öğrendim. Dedemin anlattığı depremi yaşamış gibi hissettim. Böyle etkinlikleri evde yapınca ev de okul gibi oluyor ama kendi evimde öğreniyorum (Ö1).*”

Aile işbirliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, aile büyükleriyle çalışma etkinliğine ilişkin ailelerin “torunu ile beraber olmanın güzel olması”, “torunu ile ödev yaptığı için onurlu ve gururlu olması”, “çocukların aile büyüklerinden yeni bilgiler öğrenmesi”, “torunu ile konuştuğu için heyecanlanması” ve “etkinlikte güzel bir sohbet ortamı olması” görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliği yararlı bulduğunu ve etkinlik sırasında heyecanlandığını aile işbirliği defterinde şu sözleriyle belirtmiştir: “*Torunumla böyle konuşmak beni çok heyecanlandırdı. Doğal afetleri tekrar yaşamış gibi oldum. Onların bu konuyu daha iyi anlayabilmeleri açısından çok güzel bir etkinlik. Her zaman yardımcı olmaya hazırım. Onun yüzündeki ışık beni her zaman mutlu ediyor (A2).*”

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmeninin aile büyükleri ile çalışma etkinliğine ilişkin “etkinliğin aile büyükleri ile iletişim ve geçmişi öğrenmek bakımından yararlı olması”, “aile büyüklerinden olayları dinlemenin çocuklar için inandırıcı olması” ve “aile büyükleri ile sohbet etmenin sosyal bilgiler dersi için yararlı olması” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni görüşünü şöyle ifade etmiştir: “*Bire bir onlardan dinlemek daha inandırıcı geliyor. Çocuğun dedeye çok inancı oluyor zaten. Meselâ bazen benim babam da anlatır, biz şöyle yapardık böyle yapardık. Onlar için değişik bir şey. Eski yaşamışlıklarını öğrenmek istiyorlar. Dolayısıyla sosyal bilgiler açısından büyüklerle sohbetin çok yararlı olduğunu ben düşünüyorum.*”

Babalarla Birlikte Çalışma

Babalarla birlikte çalışma etkinliği uygulama sürecinin onuncu etkinliği olarak tasarlanmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin derste öğrendikleri konu ile ilgili evde babaları ile röportaj yapması sağlanmıştır. Etkinliği 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.” ve “Yaşadığı bölgede ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.” kazanımları, “Ekonomik faaliyetler” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Evde öğrencilerin babaları ile birlikte gerçekleştirdikleri bu etkinliğe yönelik aile ve öğrenci yönergeleri oluşturulmuştur. Bu iki yönergede etkinliğin amacı ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, savunma sanayisi için gerekli parçaların üretildiği fabrikada çalışan bir aile ile dersten önce görüşmüş, ailenin bölgedeki ve ülkedeki ekonomiye nasıl katkı sağladığı ile ilgili sınıfta öğrencilere izletmek üzere bir video hazırlamasını istemiştir. Hazırlanan bu video, derste dikkat çekmek ve etkinliği gösterip yaptırmak amacıyla kullanılmıştır.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin etkinliğe ilişkin “babasının işi ile ilgili yeni bilgiler öğrenmesi”, “daha önce fabrikaların

ekonomiye katkı sağladığını düşünmemesi”, “babasının ekonomiye nasıl katkı sağladığını öğrenmesi”, “babası ile ilk kez etkinlik yaptığı için özel olması”, “babası ile etkinlik yapabildiğini görmesi” ve “babası ile vakit geçirdiği için heyecanlanması ve mutlu olması” görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci bu etkinlik ile babasının işi ile ilgili yeni bilgiler edindiğini “*Babamla çektiğim videoda çok mutlu oldum. Babamın işinde bilmediğim şeyleri öğrendim. Babamın ekonomiye katkısı ihracat ile dışarıya satış yapıyorlarmış (Ö9).*” biçiminde anekdot defterinde belirtmiştir. Başka bir öğrenci görüşmede babası ile zaman geçirdiği için mutlu olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Babam işe gidiyor. Ya yalnız ya da annemle yapıyorum ödevlerimi. Bir de ben babamın işte o kadar şey yaptığını bilmiyordum. Meselâ yurt dışına da satılıyormuş yaptıkları. Sadece ben İç Anadolu’ya satılıyor sanıyordum. Onları öğrendim. Vakit geçiremiyorduk babamla, vakit geçirmiş olduk. O yüzden çok mutlu hissettim (Ö1).*”

Aile iş birliği defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin babalarla birlikte çalışma etkinliğine ilişkin “çocuklar için çok yararlı bir etkinlik olması”, “herkesin işini severek yapması gerektiğini düşünmesi” ve “eğitici ve eğlenceli bir etkinlik olması” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliğin yararlı ve eğlenceli olduğuna ilişkin görüşünü aile iş birliği defterine şöyle yansıtmıştır: “*Kızım ile yaptığım etkinlik onun için faydalı oldu. İlk videolarda bayağı eğlendik. Bu seferki videoda sadece ikimiz vardık. Eğlendik ve mutlu hissettik (A13).*”

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmeninin babalarla çalışma etkinliğine ilişkin “bilinçli olan babaların etkinliklere kendi istekleri ile katılması”, “etkinliği yapmak istemeyen babaların olduğunu düşünmesi” ve “babaların çocukları ile iletişim kurmaması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeninin görüşünün bir bölümü doğrudan alıntı olarak sunulmuştur: “*Bilinçli olan baba zaten kendi kendine derse katılır. Katılmak istemeyenler olmuştur bence. Çocuk babadan sürekli bir şeyler istiyor ama bu çalışma ile babasının işinin ne kadar zor, ne kadar meşakkatli olduğunu fark ediyordur inşallah diye düşünüyorum.*”

Aile Katılımlı Okul Dışı Öğrenme: Şeker Fabrikası Gezisi

Uygulama sürecinin son ve on birinci etkinliği olarak ailelerin de katılımıyla okul dışı öğrenme etkinliği olarak fabrika gezisi düzenlenmiştir. Okul dışında gerçekleştirilen bu etkinlikte ailelerin gezi sırasında çocuklarına ve öğretmene destek olması sağlanmıştır. Etkinlik 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan “Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.” ve “Yaşadığı bölgede ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.” kazanımları, “Ekonomik faaliyetler” konusu kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Etkinlik ile ilgili ilk olarak okulda düzenlenen aile katılımlı okulda öğrenme etkinliğinde ailelere ön bilgi verilmiştir. Aile katılımlı okul dışı öğrenme etkinliğinin gerçekleştirildiği fabrikadan gerekli izinler alındıktan sonra tur şirketi ile görüşülmüş ve gezi için uygun bir gün belirlenmiştir. Etkinliğin yapılacağı tarih kesinleştikten sonra gezi için gerekli olan aile izin formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu aile izin formu öğrenciler aracılığıyla ailelere ulaştırılmıştır. Gezi ile ilgili WhatsApp aile haberleşme grubundan da ailelere bilgi verilmiştir. Etkinliğe katılan aileler WhatsApp aile haberleşme grubundan katılacaklarını, etkinliğe katılmayanlar ise katılmama gerekçelerini belirtmişlerdir. Aile katılımlı okul dışı öğrenme etkinliği uygulamayı gerçekleştiren araştırmacı, sosyal bilgiler öğretmeni, 15 aile ve öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeden ve öğrenci anekdot defterinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin aile katılımlı okul dışı öğrenme etkinliğine ilişkin “annelerin yeni bilgiler öğrenmesi”, “gezinin konuyu daha iyi kavramasını sağlaması”, “annelerin destek olması”, “yeni bilgiler öğrenmesi”, “annesini en yakın arkadaşının annesi ile tanıştırması”, “annesi geldiği için gezinin daha güzel olması”, “şekeri az yeme kararı alması” ve “gezide eğlenmesi, heyecanlanması, mutlu olması” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bir öğrenci etkinlikte yeni bilgiler edindiğini anekdot defterine “*Bugün şeker fabrikasına gittik. Şeker fabrikasında şekerin nasıl üretildiğini gördük ve öğrendik. Öğreticiydi. Yeni şeyler öğrendik. Şeker fabrikasının bazı yerleri kötü kokuyordu. Geziden memnun kaldım (Ö3).*” sözleriyle yansıtmıştır. Başka bir öğrenci görüşmede etkinliğin ailelerin de bilinçlenmesine katkı sağladığına

ilişkin görüşünü şu sözleriyle ifade etmiştir: “Annelerimiz geldiği için bizimle gibi bilindiler. Annelerimiz de şekerin içinde ne olduğunu gördüler, nasıl olduğunu, yapım aşamalarını. Ailemle bağımı daha çok sıkılaştırır böyle geziler. Evde yapım aşamalarını babama da anlattım. Bunun üstüne babam daha az şeker kullanacağını söyledi. Şekeri az yeme kararı verdim ben de (Ö10).”

Aile işbirliği defterlerinde yer alan verilerin çözümlenmesi sonucunda aile katımlı okul dışı öğrenme etkinliğine ilişkin ailelerin “geziden ailelerin de yararlanması”, “diğer ailelerle ve çocuklarla kaynaşması”, “çocuklar ve aileler için güzel bir deneyim olması” ve “gezinin çocuklar için yararlı olması” biçiminde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bir aile etkinliğin öğrencilerin yaşamın içinden olan konuları birebir öğrenmelerini sağlandığı için yararlı olduğunu ve etkinliği eğlenceli bulduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: “Hayatı çocuklara birebir gösteren geziler çok faydalı. Fabrika ortamını ne kadar anlatsak görmeleri kadar etkili olmazdı. Önümüze gelen ürünlerin üretim aşamalarını artık daha fazla merak edeceklerini düşünüyorum. Bugün yıllarca unutamayacakları bir gün yaşadılar. Çocuklar için çok eğlenceli ve bilgili bir gün oldu (A3).”

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmeninin aile katımlı okul dışını öğrenme etkinliğine ilişkin “annesini ile paylaşım yapmasının çocuğun hoşuna gitmesi”, “ders ile bağlantılı güzel bir gezi olması”, “ailelerin geziden memnun kalması”, “çocuğun derse olan ilgisini ailelerin desteklemesi”, “ailesi yanında olunca çocuğun özgüveninin artması” ve “çocukların aileleri yanlarında olduğu için kendilerini güvende hissetmeleri” görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeninin etkinliğe ilişkin görüşünün bir bölümü şöyledir:

Onlar da (aileler) çok memnun kaldılar. Ailelerin öğrencilerin yanında olması iyi oldu güvenlik açısından. En azından 15 aile vardı. Herkes kendi çocuğuyla ilgilendiğinde bile geri kalan çocuklarla daha rahat ilgilenmiş olduk. Ailelerle öğrenciler bir arada olduğu için çocuklar da mutlu oldular. Ailelerin de yüzü gülüyordu. Annesiyle bir şey paylaşması çocuğun da hoşuna gidiyor. Annelerin de yanında olması bana güven verdi. Gezi çok güzeldi. İyi ki gittik.

Aile Katımlı Etkinlikler ile İşlenen Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci, Aile ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine ve tüm araştırma sürecine yönelik katılımcıların görüşlerini ortaya koymak için uygulama süreci tamamlandıktan sonra katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler, bu başlıkta dört tema altında sunulmuştur. Bu dört tema şu biçimdedir:

- Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklere bakış
- Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin katılımcılara sağladığı kazanımlar
- Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde yaşanan güçlükler
- Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecine ilişkin öneriler

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklere bakış

Odak grup görüşmesinde ailelere ve öğrencilere, aile katımlı etkinlikler konusundaki düşüncelerini, hangi etkinliklerin aileler ve öğrenciler için yararlı olabileceğini ortaya koymaya yönelik çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmede ise, etkinliklerin aile ve öğrencilere yararları ile etkinliklerin uygulanabilirliğine yönelik sosyal bilgiler öğretmeninin görüşlerini ortaya koymak amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

Öğrenci görüşleri

Odak grup görüşmesinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklere ilişkin “Etkili öğretim sağlaması”, “Aile ile birlikte

öğrenme sağlaması", "Aileler için sosyal aktivite olması", "Ailelerin çocuklarına destek olmasını sağlaması", "Babalar ile çalışma olanağı sunması", "Etkinliklerin sözel dersler için uygun bulunması", "Paylaşım ortamı oluşturması", "Konuların zamanında tamamlanması" ve "Tüm etkinliklerin yararlı bulunması" görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin hepsi, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklerin etkili öğretim sağladığını dile getirmiştir. Öğrenciler bu etkinlikler ile ilgili; "Öğretici olması", "Öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi", "Öğretme-öğrenme sürecinin planlı olması", "Öğrenmeyi öğrenme sağlaması", "Güdüleyici olması", "Dikkat çekici olması", "İş birliği ortamı oluşturması", "Öğrenilenlerin tekrarını sağlaması" ve "Uygulamaya dayalı öğrenme sağlaması" yönünde görüş belirtmişlerdir.

Çoğu öğrenci özellikle evde öğrenme kapsamında olan etkinlikleri, etkinliğe hazırlık, etkinliğe katılacak aile üyesinin belirlenmesi ve etkinliği videoya çekecek aile üyesinin belirlenmesi biçiminde aile üyeleri ile birlikte planlı olarak yaptıklarını dile getirmişlerdir. İki öğrenci öğretici rolünde oldukları etkinliğe ilişkin hazırlık yaparken anlatacağı konuyu ezberlemeye çalıştığını ancak ezberle anlatamayacağını anlayınca konuyu öğrenmeyi denediğini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin görüşlerinden etkinliklerin öğrenmeyi öğrenme sağladığı anlaşılmaktadır. Bir öğrenci ailesiyle birlikte gerçekleştirdiği etkinliklerin öğrenmeyi kolaylaştırdığını, etkinlikler sayesinde konuyu daha çabuk kavradığını ve yanlış öğrenmelerinin düzeldiğini şöyle ifade etmiştir:

Ben ailemin öğretmeni olduğumda, vadiyi, ovayı çok karıştırdığım için onları bir şekilde ezberlemeye çalıştım. Ezberleyemedim ve bunun yerine çalışmayı denedim. Çalıştığım daha çabuk, ezberlemeden öğrenmiş oldum. Ailemizin bilmediği bir şeyi biz onlara öğrettik, bizim bilmediğimiz şeyleri, karıştırdığımız şeyleri ailemizle daha çabuk kavradık. Vadi, ova, onları birbirine çok karıştırıyordum, hem aileme anlatarak daha çabuk kavradım (Ö10).

Bazı öğrenciler özellikle evde öğrenme etkinlikleri için derste öğrenilenlerin tekrar edilmesini sağladığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Buna yönelik bir öğrenci görüşünü "Dersin tekrarını aileyle birlikte yapıyoruz. Hem eğlenceli geçiyor, hem daha çok öğreniyorsun, hem de ailen de bir şeyler öğreniyor. Bu seni çok mutlu ediyor (Ö6)." sözleriyle dile getirmiştir.

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin paylaşım ortamı oluşturmasının "Aile içi paylaşım" ve "Diğer ailelerle paylaşım" olmak üzere iki yönüne vurgu yapmışlardır. Aile içi paylaşımında, bazı öğrenciler babaları ile paylaşım ortamı oluşturduğunu söylemişlerdir. Bu öğrenciler babalarının çalışma saatlerinden dolayı kendileri ile babalarının sınırlı düzeyde zaman geçirdiğini ve etkinliklerin aile üyeleri ile paylaşım ortamı oluşmasına katkı sağladığını düşünmektedirler. Bir öğrenci buna yönelik görüşünü "Babamın çok fazla zamanı olmuyordu. Akşam geliyordu, hemen sabah işe gideceği için yatıyordu, öyle fazla birlikte vakit geçiremiyorduk. Daha fazla vakit geçirme imkânı bulduk, birlikte eğlendik (Ö13)." sözleriyle ifade etmiştir. Öğrencilerin bazıları, etkinliklerde aile büyükleri ile ilk kez bir etkinlik yaptıklarını ve etkinliklerin aile içinde paylaşım ortamı oluşmasını sağladığını söylemişlerdir. Bir öğrenci aile büyüğü ile olan paylaşımını "Ben daha önce dedemle oturup hiçbir şey konuşmamıştım, ilk defa konuştum. Geçmişle ilgili ilk defa bir şey anlattı bana (Ö9)" sözleriyle ifade etmiştir.

Öğrencilerin çoğu sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin aileleri ile birlikte öğrenme sağladığını dile getirmiştir. Ayrıca çoğu öğrenci, aile katılımlı uygulamadan önce babaları ile birlikte ders ve ödev yapmadığını söylemiştir. Öğrenciler, bu etkinliklerin babaları ile birlikte çalışma olanağı sunduğunu ve bu durumun kendilerini mutlu ettiğini belirtmişlerdir. Bir öğrencinin bu konudaki görüşü şöyledir: "Ama o (babalarla birlikte çalışma etkinliği) daha mutlu hissettirdi, çünkü hiç babamla ben ders yapmadım, hep annem yardımcı oluyordu anlamadığım şeylerde (Ö1)."

Bazı öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin konuların zamanında tamamlanmasını sağladığı görüşündedir. Öğrenciler, uygulama süreci başlamadan önce

sosyal bilgiler dersinde konuları yetiştiremediklerini, etkinlikler sayesinde sınıfta gelişme olduğunu ve diğer sınıflardan da geri olmadıklarını düşünmektedirler. Bir öğrenci bu düşüncesini şu sözleriyle açıklamıştır: *“Biz konuları asla yetiştiremiyorduk. Sınıfta da büyük bir gelişme oldu bence. Şu an konularda o kadar geri değiliz, ama ileri de değiliz, yerindeyiz. Biz ekonomik faaliyetlere geçtik, dördüncü üniteye. Şimdi biz ilk ülke ekonomisine katkı sağlayan faktörlerde tarımdayız (Ö9).”*

Aile görüşleri

Odak grup görüşmesinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklere ilişkin *“Etkili öğretim sağlaması”, “Paylaşım ortamı oluşturması”, “Öğrencilerin yaş grubuna uygun bulunması”, “Aileler için sosyal aktivite olması”, “Ailelerin çocuklarının düzeyini görmesini sağlaması”, “Babalar ile çalışma olanağı sunması” “Öğretmenin yönlendirici olması” ve “Tüm etkinliklerin yararlı bulunması”* görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.

Tüm aileler, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin etkili öğretim sağladığı görüşündedir. Aileler bu görüşlerini *“Öğrenciler için dikkat çekici olması”, “Öğrenciler için güdüleyici olması”, “Öğrenciler için öğretici olması”, “İş birliği ortamı oluşturması” ve “Öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi”* olarak belirtmişlerdir.

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin çocukları için dikkat çekici ve derse güdüleyici olduğu görüşündedir. Bu aileler aile katımlı etkinlikler sayesinde çocuklarının derse katılım konusunda istekli olduklarını söylemişlerdir. Bir aile çocuğunun sosyal bilgiler dersine yönelik bu görüşünü *“Bu seneki sosyal bilgiler dersi daha süper. Yani, isteyerek oturuyor, isteyerek araştırma yapmaya başladı. ‘Şöyle olacak anne, böyle olacak anne, yapmalıyız diyor. Anne, baba, olmadı video bir daha çekelim’ diyor (A14).”* sözleriyle ifade ederken başka bir aile, *“Zevkle gidiyorlardı, değişik bir etkinlik yapacağız diye veya getiriyordu etkinliği, ‘anne, bunu yapacakmışız’ diyordu, ‘ne zaman yaparız’, diyordu yani, ilgileniyordu (A11).”* sözleriyle dile getirmiştir.

Aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin *“Paylaşım ortamı oluşturması”* yönüne vurgu yapmışlardır. Aileler etkinliklerin sağladığı paylaşımı *“Aile içi paylaşım”, “Öğretmen ile paylaşım” ve “Diğer ailelerle paylaşım”* olarak açıklamışlardır.

Aileler aile içi paylaşım konusunda, aile üyeleri ile keyifli zaman geçirdiklerini, geçmişteki yaşanmışlıklarını çocuklarıyla paylaştıklarını, öğrencilerin derste öğrendiklerini kendileriyle paylaştıklarını, etkinlikleri aile içi boş zaman etkinliği olarak yaptıklarını ve çocuklarının aile katımlı etkinliklerle aile üyelerini yakından tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Bir ailenin, etkinliklerde çocuğuna yönelik bilgi paylaşımı ile çocuğunun kendisine olan bakış açısının değiştiğine yönelik ifadeleri aşağıda yer almaktadır: *“Çocuk ‘anne, sen de bir şeyler biliyormuşsun demek ki’ diyor. Bizi şu anda ev hanımı, buluşuk yıkayan, sürekli iş yapan biri olarak görüyorlar çocuklar. Bizim hiçbir şey bilmediğimizi düşünüyorlar. Bunu bilince de hoşuna gidiyor. Daha çok soru soruyor bu sefer. Daha çok bilgi edinmeye çalışıyor (A4).”*

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin sosyal bilgiler öğretmeni ile paylaşım ortamı oluşturduğunu ve öğretmeni yakından tanıma olanağı elde ettiklerini belirtmişlerdir. Bir aile buna yönelik görüşünü bir örnekle şu biçimde açıklamıştır:

Özden Hanımı belki biz toplantıdan toplantıya görecektik. Şimdi daha rahat konuşabiliyoruz. Hatta bizim oldu öyle bir muhabbetimiz. Oğlum sınavda kodlamayı yanlış yapmış, 70 almış. Ondan sonra görüştüm öğretmeniyle, ‘düzelteceğim’ dedi. Baktık, düzeltmemiş. Ben de (mesaj) yazmak zorunda kaldım, ‘Hocam, böyle demiştiniz’. Hani normalde olsa onu yazamayacağım, ama böyle birlikte vakit geçirdiğimiz için biraz daha samimi olduk (A9).

Ailelerin bazılarının görüşlerinden sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin çocuklarının düzeyini görmelerini sağladığı anlaşılmaktadır. Bir aile çocuğuna yönelik izlenimini *“Aslında o (öğrenci) bizden daha iyi. Bu video çekme konusunda bile daha iyi (A8).”* sözleriyle ifade ederken

diğer bir aile, aile katılımlı okulda öğrenme etkinliğinde çocuğuna yönelik izlenimini *“Ben de kendi yeteneğinin o kadar olmadığını gördüm, çizimde falan (A15).”* sözleriyle ifade etmiştir.

Odak grup görüşmesine katılan tüm aile üyeleri öğrencilerin annesidir. Odak grup görüşmesinde elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ailelerin, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin özellikle babalar ile çalışma olanağı sunmasına yönelik olumlu görüş belirttiği ortaya çıkmıştır. Bazı aileler babalarının daha önce çocuklarının dersleri ve ödevleri konusunda ilgili olmadıklarını, bazıları ise eşlerinin iş yoğunluğundan dolayı çocukları ve dolayısıyla ödevleri ile ilgilenemediklerini dile getirmişlerdir. Buna yönelik bir ailenin görüşü şu şekildedir: *“Ben çok mutlu oldum, çünkü eşim her zaman eve geldiğinde televizyonu açar haber kuşağını, ondan sonra ‘susun, ben bir dinleyeyim’. Öyle yapardı (A6).”*

Bir aile sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerle ilgili olarak ailelerin yönlendirilmeye gereksinim duyduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Ailenin buna yönelik görüşü şöyledir: *“İlla ki biri diyecek, açıkçası biz yapacağız. İşte vakit bu şekilde ayrılıyor, yoksa öbür türlü herkes bir yerde (A1).”*

Öğretmen görüşleri

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklere ilişkin *“Ailelerin çocuklarına ve öğretmene destek olmasını sağlaması”, “Babalar ile çalışma olanağı sunması”, “Bazı etkinliklerin öğretmenler için zaman alıcı bulunması”, “Etkinliklerin tümünün uygulanabilir olarak değerlendirilmesi” ve “Öğretmenin yönlendirici olması”* görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmeni aile katılımlı etkinliklerle ailelerin çocuklarına destek olmasının sağlandığını düşünmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni, çocuklara destek olmakla birlikte ailelerin öğretmene de destek olduğunu özellikle çalışmayan ailelerin daha çok destek verdiğini *“Çalışan ailelerimiz çok fazla olmasa da ev hanımları özellikle gayet destek oldular. Çocuklarına da destek oldular”* sözleriyle dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinlikler konusunda, öğretmenin yönlendirici olduğu görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmeni buna yönelik görüşünü aile katılımlı oyunla öğrenme etkinliğinden örnek vererek şöyle dile getirmiştir: *“Çocuğa ‘sen bunu öğrenmek zorundasın’ değil de, sen bunu oynuyorsun, oynarken zaten çocuk ister istemez aslında öğreniyor. Şu anda meselâ oyunla öğrenme. Onu araştıracaksın, bulacaksın, uzmanlaşacaksın, ona yöneleceksin ya da bundan sonraki eğitimcilerin o şekilde yetiştirilmesi lâzım.”*

Sosyal bilgiler öğretmeni etkinliklerin tümünün uygulanabilir olarak değerlendirdiğini *“Etkinliklerin hepsi gayet uygulanabilir etkinliklerdi, hiçbir sıkıntı yoktu.”* sözleriyle ifade etmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, sözel derslerde öğrencilerin konuyu anlatarak daha iyi kavrayabileceğini düşündüğünü ifade ederek öğrencinin öğretici rolünde olduğu etkinliğin öğrenciler için yararlı olacağı yönündeki görüşünü ise şu şekilde açıklamıştır: *“Eve bu sözel derslerde yapılacak en güzel şey öğretmen olmaktır. Anlattığınız zaman öğrenmeyi pekiştirirsiniz. Dolayısıyla, bu da tabii zorunlu bir de ders olunca, hani anne, babalı etkinlik olunca, ‘anne, baba da illa katılacak’ denilince çocuğun daha çok hoşuna gidiyor tabii ki.”*

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin katılımcılara sağladığı kazanımlar

Odak grup görüşmelerinde ailelere ve öğrencilere, aile katılımlı etkinliklerin günlük yaşamlarına yansımaları, aile ilişkilerine yansımaları ve kendilerine sağladığı yararları ortaya koymaya yönelik çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmede ise etkinliklerin ailelere, öğrencilere ve kendisine nasıl yararlar sağladığına yönelik çeşitli sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

Öğrenci görüşleri

Odak grup görüşmesinden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin katılımcılara sağladığı kazanımlar ile ilgili "Etkinliklerin öğrencilere yansması", "Etkinliklerin ailelere yansması", "Etkinliklerin öğretmene yansması" ve "İlişkilerin güçlenmesi" biçiminde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Etkinliklerin öğrencilere yansması

Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin öğrencilere yansmasını; "Bilgi ve beceri kazanımı", "Farkındalık kazanımı", "Kalıcı öğrenme sağlaması", "Öğrenilenlerin günlük yaşama aktarılması", "Kavram yanlışlarının giderilmesi" ve "Yanlış öğrenmelerin düzeltilmesi" olarak ifade etmişlerdir.

Öğrenci görüşlerine bakıldığında, çoğu öğrencinin aile katımlı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerini günlük yaşamlarında kullandıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin görüşlerinde özellikle doğal çevreye duyarlılık, tüketim bilinci ve tasarruf bilincine yönelik ifadeler yer almaktadır. Çoğu öğrenci, aile-öğrenci sunumu etkinliğinden sonra doğal çevreye karşı daha duyarlı olduğunu, yerlere çöp atmadığını, yerlerde gördükleri çöpleri topladıklarını ve çöp ataları da uyardıklarını söylemiştir. Bir öğrenci buna yönelik görüşünü "Yerlere küçükken çok çöp atardım ben, büyüdükçe bunu öğrendim. Arada bir yine atıyordum. Sonra atmamaya başladım ve ataları da uyardımaya başladım (Ö10)." olarak ifade ederken başka bir öğrenci görüşünü şöyle açıklamıştır: "Ben dersten sonra eve gidince, bizim evin önüne böyle çok fazla çöp atıyorlar, ağaçlar var evin önünde çok fazla çöp atıyorlar. Onları kaldırdım, çöp bidonu var, oraya attım onları (Ö4)."

Bazı öğrenciler aile katımlı okul dışı öğrenme etkinliği olan fabrika gezisinde, şeker üretiminin ne kadar zahmetli olduğunu gördüklerini ve şeker kullanımı konusunda tasarruf yaptıklarını söylemişlerdir. Bir öğrenci buna yönelik düşüncesini "Ben de 'çok tasarruflu kullanacağım, bir damla bile şeker yere dökülürse onu alacağım' dedim (Ö1)." sözleriyle ifade etmiştir.

Çoğu öğrenci yerli malı haftasında gerçekleştirilen etkinlikten sonra yerli malı tüketimi ve tüketecekleri ürünlerin seçimi konusunda bilinç kazandıklarını söylemişlerdir. Bir öğrenci, buna yönelik görüşünü şöyle açıklamıştır:

Bilinçli tüketici konusunda bence en büyük şeyi aldık. Meselâ yiyecekleri marketten nasıl alabileceğimizi öğrendim. TSE damgasına bakarak, son tüketim tarihine bakarak. Hatta akşamına hemen markete çıktık. Ben hemen Türk malı mı ona baktım, son tüketim tarihlerine baktım her şeyin. Öyle alışverişimizi yaptık. Ailem de beni tebrik etti, 'aferin' dedi (Ö13).

Bazı öğrenciler babalarının işe gittiğini bildiklerini ancak bunu ülkeye ve ülke ekonomisine katkı sağlama olarak düşünmediklerini ve babaları ile yaptıkları çalışmadan sonra her mesleğin ülkeye farklı katkılar sağladığını anladıklarını söylemişlerdir. Bir öğrenci mesleklere yönelik farkındalık kazandığını ve sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerini de hayatında kullanabileceğini bir meslekten örnek vererek şöyle açıklamıştır: "Ben meselâ ziraat mühendisi olduğumda kullanacağım öğrendiklerimi. Hayatımı etkileyecek derste öğrendiklerim. Orada neler yetişeceği, erozyon nereye toprağı süpürecek, nereye ne ürün ekilecek, onun gibi şeyleri kullanabilirim (Ö6)."

İki öğrenci aile katımlı etkinlikler ile yanlış öğrendikleri bilgilerin olduğunu gördüklerini dile getirmiştir. Öğrencilerden biri, aile katımlı evde öğrenme etkinliği olan ailenin öğretici rolünde olduğu etkinliği yaparken, iklim konusundaki konut yapımında kullanılan malzemelerle ilgili annesi ve kendisinin yanlış bilgileri olduğunu anladıklarını şöyle ifade etmiştir: "Karasal iklim, onları öğrenmiştik. Annemle konuşuyoruz, annem Akdeniz Bölgesi'nde ahşap evler daha çok yaygındır, ben de inatla değil diyordum. Annem de yanlış biliyormuş, ben de yanlış biliyormuşum. Hem bu şekilde annem de ben de düzelttik (Ö10)."

Bazı öğrencilerin görüşlerinden etkinliklerin kendilerini araştırmaya yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Bir öğrencinin etkinliklerin araştırma yapmaya yönlendirdiğine ilişkin görüşü

şöyledir: “Ödevlerde biraz daha içime kapanıktım. Kendim yapıyordum hep, bu sefer daha çok soru soruyorum. Sosyal bilgiler dersinde ödev verildi. İlk önce aileme soruyorum, ayrıntılı bilgi için de İnternette bakıyorum araştırma için (Ö1).”

Etkinliklerin ailelere yansımaları

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin ailelere yansımaları; “Ailelerin bilgi kazanması”, “Ailelerin deneyim kazanması”, “Ailelerin özgüven gelişimine katkı sağlaması” ve “Ailelerin tüketim bilinci kazanması” olarak ifade etmişlerdir.

Annesi yerli malı haftasında gerçekleştirilen etkinliğe katılan öğrenciler, etkinlikten sonra annelerinin yerli malı tüketimi konusunda bilinç kazandığını söylemiştir. Bir öğrenci, düşüncesini şöyle ifade etmiştir: “Daha önce fazla incelemiyorduk, ama artık daha çok dikkat ediyoruz. Yerli malıyla ilgili gerçekten anneler biraz daha inceliyor yerli malı mı, değil mi diye (Ö8).”

Bazı öğrenciler, etkinliklerin annelerinin özgüven gelişimine katkı sağladığını söylemiştir. Bir öğrenci görüşünü şöyle ifade etmiştir: “Onlar da daha çok şey öğrenmişler. Hem de meselâ anlatıyorlar tekrar tazeliyorlar bilgilerini. Bu yönden biraz daha özgüven kazanmış olabilirler diye düşünüyorum (Ö2).”

Etkinliklerin öğretmene yansımaları

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin sosyal bilgiler öğretmenine yansımalarını “Mesleki gelişimine katkı sağlaması” olarak dile getirmişlerdir. İki öğrenci sosyal bilgiler öğretmenin araştırma süreci tamamlandıktan sonra öğrencilere yaklaşımında farklılıklar olduğunu dile getirmişlerdir. Bir öğrenci sosyal bilgiler öğretmenin uygulamayı gerçekleştiren araştırmacıdan etkilendiğine yönelik düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Önceden siz gelmeden önce Özden Hoca’dan herkes korkuyordu. Ama şimdi Özdem Hoca daha sıcak bakıyor. Meselâ sınıfta ödev yapmayanlar oldu, onlara daha sıcak yaklaştı. Bir şans daha verdi. Daha sıcak bakıyor bize (Ö6).”

İlişkilerin güçlenmesi

Bazı öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin sağladığı kazanımlardan biri olarak ilişkilerin güçlenmesini “Aile içi ilişkilerin güçlenmesi” biçiminde dile getirmişlerdir. Bu öğrenciler aile katılımlı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersinin aile bağlarının güçlenmesini sağladığını düşünmektedir. Bir öğrenci buna yönelik görüşünü şu sözleriyle dile getirmiştir:

Bizimle daha çok ilgilenmeye başladılar. Meselâ sabah kalktığımda ‘günaydın’ diyordum, öpüyordum. Normaldi, ama daha çok böyle kendisi gelip kaldırmaya başladı, öpmeye başladı. Annem erken kalkıyor pazar sabahları, kahvaltı hazırlıyor. Ben kalkardım böyle sadece televizyona bakardım. Artık kalkınca hemen babamın yanına gidiyorum Babam beni öpüyor, ben babamı öpüyorum (Ö6).

Aile görüşleri

Odak grup görüşmesinde elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, ailelerin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin katılımcılara sağladığı kazanımlar ile ilgili “Etkinliklerin öğrencilere yansımaları”, “Etkinliklerin ailelere yansımaları” ve “İlişkilerin güçlenmesi” biçiminde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Etkinliklerin öğrencilere yansımaları

Aileler, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin öğrencilere yansımaları; “Bilgi, beceri ve değer kazanımı”, “Farkındalık kazanımı”, “Öğrenilenlerin günlük yaşama aktarılması” ve “Kalıcı öğrenme sağlaması” olarak ifade etmişlerdir.

Ailelerin çoğu, aile katılımlı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersinin öğrencilere bilgi, beceri ve değer kazanımı konusunda yararları olduğunu vurgulamıştır. Ailelerin hepsi, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerle öğrencilerin ayrıntılı bir biçimde çeşitli bilgiler edindiklerini söylemişlerdir. Çoğu aile ise aile katılımlı uygulamadan sonra öğrencilerin araştırma

becerilerinin geliştiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Bir aile çocuğunun sosyal bilgiler dersinden sonra araştırma yapmaya başladığını şu sözleriyle dile getirmiştir: *“Oğlum çok fazla ilgi gördüğünden çocukluğundan beri hep bir ‘armut piş, ağzıma düş’ hesabı vardı onda. Bir şey bilmiyor mu, ‘anne, bu ne olacak?’ Ben söylüyordum, o yazıyordu. Biraz araştırma yoktu. Şimdi araştırmaya başladı sosyal bilgiler dersi sayesinde. Ben bir İnternete bakayım diyor artık (A4).”*

Ailelerin çoğu, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerde öğrencilerin özgüveninin geliştiğini vurgulamıştır. Ailelerin görüşlerine bakıldığında, öğrencilerin özgüven gelişimlerinde aile katımlı etkinliklerin öğrenci merkezli olmasının etkili olduğu düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır. Bir aile öğrencilerin öğretici rolünde olduğu etkinlikten örnekle çocuğunun özgüven gelişimini şöyle ifade etmiştir: *“Özgüvenleri gelişti. Onların da bir birey olduğunu, bir şeyler anlattığını, evdekilerin dinlediğini fark etti. Kıyaslamaya başladı. Güzel di... Bir görev verip de onu yapması onu çok mutlu ediyordu (A6).”*

Ailelerin çoğu, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirdiğini düşünmektedir. Aileler özellikle evde öğrenme kapsamında yapılan etkinliklerde öğrencilerin sorumluluğu kendilerinin aldığını, ailelerini etkinlik konusunda bilgilendirdiklerini, etkinliği ertelemeyen zamanında yapmak istediklerini söylemişlerdir. Buna yönelik görüşünü bir aile şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Araştırmanın da çok faydası oldu. Sorumluluk da alıyor. Araştırma çok ilgisini çekiyor, sürekli hemen geldi mi eve ‘ben şunu yapacaktım. Öğretmenim bana bu dersi verdiydi, şunu araştıracaktım’ diye yapıyor, kendisi gelip yapıyor. Kendisi daha çok sorumluluk alıyor (A7).”*

Ailelerin çoğu, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerde öğrendiklerini günlük yaşamlarında kullandıklarını düşünmektedirler. Aileler aile katımlı etkinliklerle öğrencilerin doğal çevreye duyarlılık, tasarruf bilinci, tüketim bilinci kazandıklarını söylemişlerdir. Bazı aileler aile-öğrenci sunumu etkinliğinden sonra öğrencilerin doğal çevreye daha duyarlı olduğunu, geri dönüşüme yönelik ürünleri biriktirdiklerini söylemişlerdir. Bazı aileler ise özellikle yerli malı haftasında gerçekleştirilen gönüllü aile katımlı etkinliği ve aile katımlı okul dışı öğrenme etkinliği olan fabrika gezisinden sonra öğrencilerin harçlıklarını biriktirdiklerini, isteklerini ve ihtiyaçlarını ayırt ettiklerini, evde gereksiz yere açık olan elektrikleri kapattıklarını, şeker ve yerli malı tüketimi konusunda bilinçlendiklerini söylemişlerdir. Bir aile buna yönelik görüşünü *“Yemeğe gittiğimizde mutfağa ...(öğrenci) kapatıp geliyor televizyonu, ışığı. ‘Biri gelirse oğlum karanlık olur ev’ diyorum. ‘Zile bassın anne’ diyor (A9).”* biçiminde ifade ederken başka bir aile yerli malı haftasında gerçekleştirilen etkinlikten sonra çocuğunun istekleri ve ihtiyaçlarını ayırt ettiğini şöyle açıklamıştır:

Kızım da alışverişe gittiğinde ihtiyaç mı, istek mi olduğunu öğrendi bu yerli malında. İhtiyacı olmasa bile almak isterdi. Meselâ bizim ihtiyacımız var, mağazaya gittiğimizde bize alışveriş yapıldığında, eğer ona bir kıyafet alınmadıysa o aldıklarımızı giyemeyiz. Hemen ona da alınıyordu. Şimdi o kalmadı. ‘Anne, sizin ihtiyacınız var, alın. Benimki istek oluyor’ diyor (A6).

Etkinliklerin ailelere yansımaları

Aileler etkinliklerin ailelere yansımaları; “Ailelerin bilgi kazanması”, “Ailelerin tüketim bilinci kazanması”, “Araştırma becerisinin gelişimine katkı sağlaması”, “Özgüven gelişimine katkı sağlaması”, “Öğretmenle empati kurulması” ve “Kavram yanlışlarının giderilmesi” olarak ifade etmişlerdir.

Tüm aileler görüşmelerde sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerle yeni bilgiler edindiklerini, önceden öğrendikleri bilgileri de hatırlamış olduklarını söylemişlerdir. Ailelerin görüşlerine bakıldığında, aile katımlı etkinliklerin aileler için bilgi ve deneyim, öğrencilerin kardeşleri için ise çeşitli bilgiler kazandırdığı görülmektedir. Bir aile *“Biz de bilmediğimiz yerleri öğrenmiş oluyoruz, duymadığımızı duymuş oluyoruz. Bizlere de faydası tabii oluyor (A7).”* sözleriyle bilgi edindiğini ifade ederken başka bir aile, açık lise okuduğunu ve etkinliklerde edindiği bilgiler sayesinde sınavında çıkan soruları yapabildiğini şöyle ifade etmiştir: *“Bana bayağı bayağı bir artısı oldu. Ben şu an da liseyi dışarıdan*

okuyorum. Sosyal bilgilerin iyi bir faydası oldu bana. Derslerimi vermişim, ama öbür türlü olsaydı tabii veremezdim. Çünkü çalışmayıp etmeyince. Sınavda bile iklimler çıkmıştı bazı konular, onları yapabildim (A12)."

Bazı aileler sosyal bilgiler dersi kapsamında gerçekleştiren aile katılımına dayalı etkinliklerde genel kültür bilgisi edindiklerini dile getirmişlerdir. Bir aile buna yönelik görüşünü şu örnekle açıklamıştır: *"Şehirlerin yerini öğrendik. Genel kültür çok önemli. Kırıkkale hakkında hiçbir fikrim yoktu meselâ. Hangi bölgede, doğuda mı, batıda mı, onları çok güzel öğrendik. Bir de o şehirleri seçtiğimiz zaman altında önemli bilgileri çıkıyor, onları öğrendik. Bu genel kültür, her yerde karşısına çıkabilecek bir şey. Güzel oldu. O oyundan çok zevk aldım (A8)."*

Ailelerden bazıları, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin kendilerini araştırma yapmaya teşvik ettiğini söylemişlerdir. Bir aile buna yönelik görüşünü şu sözleriyle ifade etmiştir:

Çocukla daha çok ilgilenmeye başlıyorsun, kitapları araştırıyorsun. Meselâ sizin dersinizde, getiriyordu 'anne, bunu yapacağız' diyordu. Araştırıyorduk, yapıyorduk. Öbür derslerde, meselâ Türkçe olsun, araştırılmıyorduk hiç, bakmıyordum bile. Geçen gün, sözlük varmış ve onlardan bir şeyler bulduk. Birlikte yapmaya başladık. O bana sorular soruyor, ben ona soruyorum. Öyle devam ederiz (A9).

Aile görüşlerine bakıldığında, bazı ailelerin özellikle öğretici rolünde oldukları etkinliklerde öğretmenle empati kurduğu anlaşılmaktadır. Aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerde öğretici rolünderken öğretmenliğin zor bir meslek olduğunu anladıklarını, öğretmenlerin sürekli okuma ve araştırma yapmaları gerektiğini düşünmektedirler. Bir aile buna yönelik görüşünde, eşinin öğrencilerin eğitiminden öğretmenin sorumlu olduğu yönündeki görüşünde değişim olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Bazen eşim, hani 'biz yaparsak öğretmenler ne yapacak?' diye düşünüyordu. 'Ben onun ödevini yaparsam o ne yapacak?' Öyle düşünce vardı eşimin, ama bunu o da yok etti. Şu an da bile bakıyorum girip 'ne var, ne yok derslerinde, yapacağımız bir şey var mı?' diye soruyor (A2)."*

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinlikler sayesinde yeni bilgiler edindiklerini ve bu durumun özgüvenlerini geliştirdiğini söylemiştir. Bir aile buna yönelik görüşünü şöyle açıklamıştır:

Sosyal bilgilerde iklimleri ya da yer şekillerini, bunları hiç araştırmadan direkt 'kızım, şöyle olması gerekiyor, böyle olması gerekiyor' diye en az beş yıl bilgimi tazeleyecek benim. Tekrardan bire başlayacağız küçük kızım var. Meselâ, ... (öğrenci)'in ilkokul yıllarında ben, sürekli İnternette araştırarak, o öyle miydi, bu böyle miydi, uzun yıllardır eğitime ara verdik. Şimdi daha iyi, bir öğretmen gibi göreceğim küçük kızımda kendimi. Seneye şimdi herkes, arkadaşlarım bile diyor 'ne yapacağız seneye?' Diyorum, atlatacağız. Özgüvenim var Allah'a şükür. Bu önümdeki ilk bir, iki sene, küçük kızımınla çok güzel atlatacağıma inanıyorum artık (A12).

Bazı aileler yerli malı haftasında gerçekleştirilen etkinlikten sonra çocukları gibi kendilerinin de yerli malı tüketimine önem verdiklerini söylemişlerdir. Bir aile yerli malı haftasında gerçekleştirilen etkinliğe katıldığını ve o etkinlikten sonra yerli malı tüketimine yönelik bilinç kazandığını şu örnekle açıklamıştır:

Türk malı kullanmıyoruz. O zaman çok iyi anladım onu. Markete gidiyoruz, belli markalara alışmışız bu iyi diye. Türk malı olduğuna dikkat etmiyoruz. Biz meselâ, ...'nin çikolatasını seviyoruz, başka çikolata yiyemiyorduk. O da Türk malı değil. Sonra dedim ki Türk malı bir deneyelim, sevmeyeniz yine alırız ondan. ...'yu biz çok sevdi. Ondaki beri ... yerine ... alıyoruz evimize. Şampuanlar olsun, başka kullandığımız malzemeler olsun, artık bakıyoruz Türk malı mı, değil mi diye. Önceden o bilinç yoktu (A8).

İlişkilerin güçlenmesi

Aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin ilişkilerin güçlenmesini sağladığı yönündeki görüşlerini “Aile içi ilişkilerin güçlenmesi” ve “Aile-öğrenci-öğretmen ilişkilerinin güçlenmesi” olarak belirtmişlerdir.

Ailelerden bazıları, sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinliklere katılım sağladıktan sonra çocukları ile iletişim kurmanın önemli olduğunu anladıklarını, çocuklarıyla ilişkilerinin güçlendiğini söylemişlerdir. Aile, etkinliklerin aile ilişkilerine yansımaları “Çocuğumuzla ilişkilerimiz daha güçlendi. Evet, biz zaten ilgileniyorduk, ama daha çok bilinçli yapmaya başladık, daha çok pekiştirdik. Ortaokulda çocuk bizden ayrılacak diye düşünüyordum ama daha güçlü oldu bağlarımız (A4).” sözleriyle belirtmiştir.

Ailelerin çoğu, aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde sosyal bilgiler öğretmeni, öğrenciler ve diğer aileler ile tanıştıklarını söylemişlerdir. Aileler sosyal bilgiler öğretmenini, öğrencileri ve diğer aileleri tanımış olmalarını kendileri için kazanım olarak değerlendirmektedirler. Bir aile, diğer ailelerle ilişkilerinin güçlenmesine yönelik görüşünü şu şekilde paylaşmıştır:

Kısa bir sürede oldu bence. Ben arkadaşları tanımıyorum. Oğlumun da bir, iki tane arkadaşı var zaten. Bir tek birinin annesini tanıyorum. Gezi çok güzel oldu. Videolar çektik. Kaynaşma daha etkili oldu veya bilmediğimiz bir soruyu çekinmeden sorabiliyoruz artık WhatsApptan. Mesajlaşamıyorduk. Bir şey yazıp da soramıyordum, çekiniyordum (A1).

Bir aile sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin öğrenci, öğretmen ve aile iletişiminin güçlenmesini sağlamasına ilişkin görüşünü şöyle açıklamıştır:

Genel olarak öğretmenle öğrencinin, aileyle öğretmenin, öğrencinin aileyle iletişimi... Hepimiz iletişime geçmiş olduk. Belki de sınıf öğretmenini toplantıdan toplantıya görecektik. Bence bu bir ayrıcalık. Mecbur kalmadıkça öğretmenle yüz yüze gelinmiyor. Öğretmen de o kadar aileyle uğraşmak istemiyor, aileler de sorun olmadıkça öğretmenin kapısını çalmıyorlar. Ama bu etkinlikler sayesinde biz öğretmenle de kaynaşmış olduk (A2).

Öğretmen görüşü

Görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin katılımcılara sağladığı kazanımlar ile ilgili “Etkinliklerin öğrencilere yansımaları”, “Etkinliklerin ailelere yansımaları”, “Etkinliklerin öğretmene yansımaları” ve “İlişkilerin güçlenmesi” biçiminde görüş belirttiği ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin öğrencilere olumlu yansımalarının en somut kanıtının, öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesi olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, etkinliklerle öğrencilerin birbirlerini daha iyi tanıdığını, sınıfta güven ortamı oluştuğunu ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerini diğer derslerde de uyguladıklarını düşünmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni, uygulama sınıfının dönem başında akademik başarısı en yüksek sınıf olmamasına karşın dönem sonunda akademik başarısı en yüksek sınıf olduğunu şöyle açıklamıştır:

Sınıfın başarısı çok iyi. Birlikte, birlik ve beraberliğin olması, sınıf başarısını etkiledi. Çünkü aileler işin içine girince, anneler birbirlerini tanıyınca ne oldu? Daha çok destek vermeye başladılar çocuklarına ve şu an da onun mevoesini de birinci dönem aldık. Sınıfta bir tane bile belge almayan çocuk yok. Beşlerde en başarılı sınıf diye müdür bey söyledi. Ben de gurur duydum. Çok fazla katkı olmasa da gurur duydum. Bu çalışmayla onları bir araya getirdik. Burada öğrendiklerini diğer derslerde de uygulamışlar, aileler de uygulamış, çocuklar da bence direkt uygulamışlar. Başarı o yüzden artmış. Bir arada olmak onlara güven vermiş. Sadece aileleriyle değil ailelerin de birbirini tanımış olması sınıfa güven vermiş bence.

Sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin ailelere bilgi ve deneyim kazandırdığını düşünmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni ayrıca aile-öğrenci sunumu

etkinliğinden örnek vererek etkinliklerin ailelerin deneyim kazanmakla birlikte öğretmenle empati kurmasını sağladığını düşündüğünü şöyle ifade etmiştir:

Güzel bir etkinlikti o da (aile-öğrenci sunumu etkinliği). Onlar çalışıp gelmişler, hazırlanmışlar. Ailelerimiz birazcık da öğretmenliğin ne kadar zor olduğunu, öğretmenliğin çok da dışarıdan görüldüğü kadar kolay olmadığını anlamışlardır. Bayağı da soru oldu, zorlayıcı sorular da oldu. Sonuçta o anda hemen çabucak düşünüp, karar verip cevap vermek lâzım. 'Bilmiyorum' diyemezsin. Oraya gelmişsin, çalışmışsın, hazırlanmışsın. O yüzden o endişeyi yaşamışlardır tabii birilerine bir şey öğretmenin de endişesi.

Sosyal bilgiler öğretmeni aile katılımlı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersi sürecinde çeşitli kazanımlar edindiğini dile getirmiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, bu süreçte gözlem yaptığını vurgulamış ve kendisi için öğretici bir uygulama olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Merak ediyordum zaten böyle bir şeyi, böyle bir çalışmaya hep benim bir hevesim, isteğim vardı, ama nasıl beceririm, istiyorsun ama zor bir iş. Ama şimdi sen olduğun için, ben sadece gözlemledim. O yüzden benim için daha zevkliydi gözlem yapmak. Ben de bir şeyler öğrenmiş oldum hep."*

Sosyal bilgiler öğretmeni araştırmanın, aile katılımlı etkinlik uygulamaları ile ilgili kendisinde farkındalık oluşturduğunu ve kısa süre içinde sosyal bilgiler dersini aile katılımı ile işlemenin sonuçlarını görmesini sağladığını söylemiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni araştırmanın uygulama süreci devam ederken etkinlikleri farklı sınıflarda uygulamaya başladığını *"Ben TBMM Çocuk'u başka sınıflara söyledim. Hep oynamışlar başka sınıflar da... Hoşuna gitmiş çocukların."* sözleriyle, uygulama süreci tamamlandıktan sonra da araştırma sürecindeki gözlemlerini uygulamaya geçirdiğini, derslere aile katılımı sağlamaya yönelik farkındalık kazandığını gösteren bir örnekle açıklamıştır:

Güzel çalışmalar oldu. Proje ödevleri var ikinci dönem. Sosyal bilgilerden proje ödevi yapıyoruz, meşe palamudundan fidan yetiştirme projemizi yapıyoruz. Şimdi sen bunları bana gösterdiğinde bir de bunun farkına varmış oldum. Etkilerini görmüş oldum daha kısa sürede, öyle söyleyeyim. Orman İl Müdürlüğü'ne gittiler. Oradan meşe palamudu aldılar, röportaj yaptılar. Ödevi yapanlar oldu. Daha sınıfsınıf verebiliyorum. Şimdi ... Ortaokulu ormanı yapacağız. Aileleriyle yapıyorlar tabii, tek başlarına zaten yapamazlar. Hatta orada fotoğraf çekecekler. Proje çalışmaları sosyal bilgilerde ya tarih ve coğrafya ağırlıklı olacak. Ondan sonra onlar atıl oluyor.

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde yaşanan güçlükler

Aileler, öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde birtakım güçlükler yaşandığı ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu güçlüklerle ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur:

Öğrenci görüşleri

Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde *"Ailelere yönelik yetersizlik hissi", "Öğrencilerin yetersizlik hissi", "Video çekiminden kaynaklanan sınırlılıklar" ve "Teknik sorunlar"* olarak güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerden bazıları, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde ailelerinin öğrenim düzeyinden dolayı etkinliklere katılım konusunda güçlük yaşayabileceğini düşünmüşlerdir. Bir öğrenci ailesinin öğrenim düzeyinin düşük olduğunu ve aile katılımlı etkinlikler konusunda yetersizlik hissi yaşadığını şu sözleriyle ifade etmiştir: *"Babam ilkököl beşe kadar gitmiş. Hem unutmuş, kaç sene geçmiş aradan. Ben korktum, babam beşinci sınıfa kadar okuduğu için 'eğer bilemezse ben ne yaparım' diye, ama hepsini başardı, çok sevindim (Ö7)."*

Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda bazı öğrencilerin, evde öğrenme kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerde video çekiminden kaynaklı güçlük yaşadıkları

anlaşılmaktadır. Öğrenciler evde öğrenme kapsamında yapılan etkinliklerde video çekimi konusunda odaklanma sorunu yaşadığını söylemiştir. Bir öğrenci yaşadığı odaklanma sorununu dile getirirken evde öğrenme kapsamında yapılan etkinliklerde video çekiminin daha sonra eğlenceli bir hâl aldığına da şöyle ifade etmiştir: *“Bizim için video çekmek zorluktu, çünkü hiçbir zaman bir kerede çekemedik. Ya babam gülüyordu, ya ben gülüyordum, ya araya kardeşim giriyordu ve gülüyordu. Her türlü bir şey oluyordu. Biraz sorun oldu ama birazcak da eğlendim (Ö12).”*

Bazı öğrenciler ise akıllı telefonun özelliklerinden kaynaklı olarak video çekiminde bazıları ise video gönderiminde teknik sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci evde öğrenme kapsamında yapılan etkinliğe ait videoyu araştırmacıya gönderme konusunda yaşadıkları teknik sorunu *“Biz de video çekme değil de annem gönderme konusunda biraz sıkıntı yaşamıştı. Parça parça gönderdik (Ö12)”* sözleriyle ifade etmiştir.

Aile görüşleri

Aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde yaşadıkları güçlükleri *“Öğrencilerin ailelerine yönelik yetersizlik hissi”, “Ailelerin yetersizlik hissi”, “Baba katılımının sınırlı düzeyde olması”, “Çalışan ailelerin zaman sınırlılığı”, “Video çekiminden kaynaklanan sınırlılıklar” ve “Teknik sorunlar”* olarak belirtmişlerdir.

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde çocuğunun kendisine yönelik yetersizlik hissettiğini belirtmiştir. Bir aile buna ilişkin görüşünü şöyle ifade etmiştir: *“Sorumluluk da alıyor yani. Benim fazla bilgim olmadığı için bana güvenemiyor. İşim de çok oluyor ev hanımı olduğum için. Kendisi babasına soruyor, dedesine soruyor (A7).”*

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde, etkinliklere katılım sağlarken kendi yeterlikleri konusunda kaygı yaşamışlardır. Bir aile yaşadığı kaygıyı *“Acaba yapamaz mıyız, yapabilecek miyiz diye biraz endişelendik, acaba nasıl bir ders olacak diye. Bayağı düzenli olmaya çalıştık. Konuştuklarımızı seçerek söylemeye çalıştık videolarda (A2).”* olarak ifade etmiştir.

Ailelerin çoğu sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklere babaların katılım düzeyinin sınırlı olduğunu vurgulamıştır. Bu durumu bazı aileler, çocukların eğitimleri ile daha çok annelerinin ilgilenmesi ile açıklamıştır. Buna yönelik görüşünü bir aile *“Çünkü her zaman babalar ders yaparken katılmadıkları için bunda hem heyecan, hem sıkıntı yaşadılar (A6).”* sözleriyle ifade etmiştir.

Bazı aileler eşlerinin çalışma saatlerinden dolayı sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinliklere katılım konusunda güçlük yaşadıklarını dile getirmiştir. Bir aile eşinin çalışma saatlerinden dolayı etkinliklere katılım konusunda ve baba katılımı gerektiren etkinlikleri zamanında yapma konusunda yaşadıkları güçlüğü şu sözleriyle belirtmiştir: *“Biz biraz zor yaptık. Çünkü vardiyalı çalıştığı için gündüz geldiğinde de mesaiye kalıyordu veya işten geldiğinde oğlum uyumuş oluyordu. Biz biraz geç gönderiyorduk babasıyla olan etkinlikleri, ama o da eğlendi (A11).”*

Ailelerden bazıları, öğrencilerle benzer görüş belirterek evde öğrenme kapsamında gerçekleştirilen aile katımlı etkinliklerde video çekimi sırasında odaklanmada güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bir aile video çekimi sırasında yaşadıkları odaklanma sorunundan şöyle söz etmiştir: *“Konsantre olamıyorduk, görüşme vardı. Bu da daha önce hiç böyle bir etkileşim olmamasından kaynaklanıyor. Babasıyla karşılıklı geçip ders muhabbeti olmamıştır. Bir soruda takıldıysa sormuştur, o da ona cevap vermiştir o kadar. Bunda bayağı video on beş dakika da olsa bir saat gibi beraber vakit geçirdiler (A2).”*

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde, video çekiminde ve gönderiminde teknik sorun yaşadıklarını söylemişlerdir. Bir aile video gönderimi konusunda yaşadığı sorunu *“Ben bazı videoları gönderemedim, bazılarını kısa göndermek zorunda kaldım. Sıkıntı yaşadık (A13).”* sözleriyle ifade etmiştir.

Öğretmen görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmeni, gözlemlerine dayanarak sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecinde "Ailelerin yetersizlik hissi" ve "Sosyal bilgiler dersliğinin olmaması" gibi güçlükler yaşandığını söylemiştir.

Sosyal bilgiler öğretmeni, uygulama sürecinin başında ailelerin etkinliklere katılım konusunda yetersizlik hisleri olduğunu düşünmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni bu düşüncesini şöyle ifade etmiştir: "Ailelerin en çok korkuları 'yapabilir miyiz, becerebilir miyiz', yapmaya başladıktan sonra 'evet, yapabiliyormuş' dediler. Ailelerin zaten en çok korkusu o: 'Biz bunun altından kalkamazsak, yetemezsek'."

Sosyal bilgiler öğretmeni, okulda sosyal bilgiler dersliği olması durumunda aile katılımlı etkinliklerin çeşitlendirilebileceğini, aile katılımlı etkinliklere yönelik öğretmen için çalışma alanı olabileceğini ve etkinlikler için samimi bir ortam oluşabileceğini düşündüğünü şöyle dile getirmiştir:

Nasil olsaydı? Yani, biz bu çalışmalarımızı bizim meselâ sosyal bilgiler sınıfımız olsaydı, biz o kendi sınıfımızda bu etkinlikleri çoğaltarak, aileler meselâ daha rahat gelip gidebilselerdi. Sosyal bilgilerde, böyle daha sıcak bir ortam sağlayarak... Dersi olan sınıfın ailelerine bugün buluşuyoruz desek orada otursaydık, bir de çayımızı, sohbetimizi etseydik. Daha güzel olurdu.

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecine ilişkin öneriler

Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda katılımcıların, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımlı etkinliklerin uygulanma sürecine ve sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilebilecek aile katılımına dayalı etkinliklere ilişkin öneriler sundukları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların önerilerinin yer aldığı bulgular aşağıda sunulmuştur:

Öğrenci görüşleri

Öğrencilerin çoğu, sosyal bilgiler dersinde yaptıkları aile katılımına dayalı etkinlikleri çeşitli bulduklarını dile getirmiştir. Bazı öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde ailelerinin katılımı ile yapılabileceğini düşündükleri etkinliklere yönelik "Aile eğitime katkı sağlayan etkinlikler", "Araştırma yapmaya dayalı etkinlikler", "Aileden aileye sosyal bilgiler eğitimi etkinliği" ve "Ailelerle sohbet etkinliği" önerilerinde bulunmuşlardır.

Bir öğrenci, ailelerin ve öğrencilerin dinleyici olduğu ve öğretmenin aktif olarak ders işleyeceği bir etkinlik önerisinde bulunmuştur. Öğrenci bu etkinlik önerisini dile getirirken aileler yanlarında olacağı için öğrencilerin de mutlu olacağını düşündüğünü dile getirmiştir. Bu öğrencinin etkinlik önerisine yönelik sözleri şu şekildedir: "Bence siz bize ders anlatın, hep birlikte herkesin ailesi gelsin, öyle ders işleyelim. Çünkü siz bize ders anlatınca siz açıklıyorsunuz neden olduğunu. Bence daha yararlı olur. Ailelerimiz gelince hem herkesin ailesi gelir, daha da mutlu oluruz bence (Ö8)."

Öğrenci (Ö8), bu etkinlik önerisinde bulunurken odak grup görüşmesinde yer alan bir diğer öğrenci, bu öneriye yönelik şu yorumu yapmıştır: "Olur, çünkü benim annem ve babam beşinci sınıf olduğu için hem bence daha yararı olur. Çünkü ilkokula kadar gitmişler, ilkokul mezunu. Bence yararı olur (Ö7)."

İki öğrenci ailelerin ve öğrencilerin okulda bir arada olduğu bir etkinlik olarak ailelerle sohbet etkinliği önerisinde bulunmuşlardır. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde uygulanabilecek aile katılımlı etkinlikte ailelerin, öğrencilerin ve öğretmenin geçmiş yaşantılarından edindikleri deneyimleri paylaşabileceklerini şu sözleriyle ifade etmişlerdir: "Bence, tüm aileler toplansa ve de yaşadığı doğal afetlerle ilgili konuşsak, herkes yaşadığı önemli bir afeti anlatsa güzel olabilir (Ö8).", "Eski anılarımızı anlatabiliriz. Bu etkinlik güzel olur diye düşünüyorum (Ö7)."

İki öğrenci sosyal bilgiler dersinde ailesi ile birlikte araştırma yapmaya dayalı etkinlik yapılabileceğini dile getirmiştir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinin içeriğinde yer alan konulardan örnekler vererek aile ile araştırma yapma etkinliğine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Bu etkinlik önerisine yönelik bir öğrenci şunları söylemiştir: "Araştırma yapmak, Türkiye'nin Bizanslılarla ilişkileri

nasıl, meselâ Sivas ya da benzeri illerimizin isimleri değişti mi? Ya da bizim oturduğumuz yer eskiden neresiydi, ne olmuştu? (Ö1)."

Bir öğrenci ailelerin öğretici rolünde katıldığı okulda gerçekleşen bir etkinliğe diğer ailelerinde davet edilebileceği bir etkinlik önerisinde bulunmuştur. Öğrenci bu etkinliğe yönelik önerisini şöyle açıklamıştır: *"Bence bir aile, bir de çocuk ders anlatırsa iyi olur. Çünkü aile anlattığında diğer aileler de olsa o daha çok annelerin, babaların anlayacağı dilden konuşur. Çocuk da çocuklara, daha anlayacakları dilden konuşur (Ö8)."*

Aile görüşleri

Ailelerin çoğu, öğrencilere benzer bir biçimde aile katımlı etkinlikleri yeterince çeşitli bulduklarını söylemişlerdir. Bazı aileler "Araştırma yapmaya dayalı etkinlikler", "Güncel olaylara dayalı etkinlikler" ve "Babaların katılımını gerektiren etkinlikler" olarak sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamaya yönelik etkinlik önerilerini sunmuşlardır.

Bazı aileler sosyal bilgiler dersinde babaların katılımını gerektiren çeşitli etkinlikler yapılmasını önermiştir. Bir aile babaların katılımını gerektiren ve çocuklarına özel zaman ayırdığını gösteren etkinliklerin yapılabileceği önerisini şöyle ifade etmiştir: *"Ailelerle yapılan etkinlik, bir afiş yapmıştık öyle. Sadece anneler değil, o gün mutlaka babaların, onlara özel bir zaman ayırdığını, onlarla, 'benim babam da gelmiş, benim dersime katılmış' diyebilecekleri şeyler olmalı (A6)."*

İki aile sosyal bilgiler dersinde güncel olaylara dayalı aile katımlı etkinliklerin yapılabileceği önerisinde bulunmuşlardır. Ailelerden biri, dersin içeriğinde yer almayan ancak öğrencilerin bilmesi gereken güncel bir konuyla ilgili aile katılımına dayalı etkinlik yapılabileceği yönündeki görüşünü şöyle dile getirmiştir: *"Öyle güncel, çocukların öğrenmesi gereken şeyler olabilir. Ders dışında güncel olaylardan da bilinçlendirme olabilir aklıma gelen. O yapılabilir (A2)."*

Öğretmen görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmeni, aile katımlı etkinliklerle işlenecek sosyal bilgiler dersinin uygulanma sürecine yönelik önerilerde de bulunmuştur. Sosyal bilgiler öğretmeni, ailelerin katılımını gerektiren etkinliklerde "Gönüllük esas alınmalı" ve "Duyarlı olunmalı" vurgularını yapmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni, gönüllü olan ailelerin okulda ve okul dışında aile katılımı gerektiren etkinliklere katılabileceğini söylemiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, aile üyeleri hayatta olmayan ya da boşanmış olan öğrenciler olabileceğini ve bu nedenle aile katımlı etkinlikler ile ilgili duyarlı davranılması gerektiğini söylemiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, babalarla birlikte çalışma etkinliğini başka bir şubede uyguladığını ve bir öğrencinin babasının olmadığını öğrendiğini söylemiştir. Sosyal bilgiler öğretmeni, buna yönelik deneyimini şu şekilde anlatmıştır:

Bu çalışmaya (babalarla birlikte çalışma etkinliği) benzer sınıfın birinde bir çalışma da ben yaptım bu arada. Senden etkilendim diyelim, yaptım. Sene sonunda meslekler konusu var, hem onunla bağdaştırmış olalım. Ekonomik faaliyetlerle meslekler birleşsin. 'Babalarınızla bir röportaj yapın' dedim. Bir sınıfta verdim ödevi. Sonra birisi 'Öğretmenim, bakın, benim kalem kutum babamın çocukluk kalem kutusuymuş' dedi. 'Emin misin?' dedim. 'Evet, öğretmenim, babam verdi' dedi. 'Baban kaç yaşında senin?' dedim, 'Babam öldü' dedi. 'Baba olmak zorunda değil, anneleriniz de olabilir, bir amcanız, dayınız da olabilir' diye toparladım. Bu tür ödevler evet çok güzel ama daha dikkat gerekiyor.

Sosyal bilgiler öğretmeni, bireysel aile katılımı olan okulda öğrenme etkinliklerine ailelerin de dinleyici olarak katılımı yönünde bir etkinlik önerisinde bulunmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenin bu etkinlik önerisine yönelik sözleri şöyledir: *"Şu olabilir: Aile-öğrenci sunumunda birkaç kişinin de ailesi çocuklarla birlikte sınıfta olabilir. Orada oturan da birine bir şey anlattığı zaman çocuğunun durumuyla empati yapardı, gözlemlerdi nasıl bir durum olduğunu. Birisi ders anlatacak, sen dinleyeceksin, not tutacaksın."*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada sosyal bilgiler dersine aile katılımının nasıl sağlanabileceğinin ve aile katılımına dayalı uygulamalarla yürütülen sosyal bilgiler dersine yönelik öğretmen, öğrenci ve aile görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmanın uygulama sürecinde beşi okulda, beşi evde ve biri okul dışında olmak üzere aile katılımına dayalı 11 etkinlik gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin ve ailelerin evde, okulda ve okul dışında aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinlikleri yararlı ve eğlenceli buldukları, öğrencilerin etkinliğin uygulanması sırasında mutlu oldukları ve heyecanlandıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu sonucu aile katılımı konusunda gerçekleştirilen bazı araştırmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Balli vd., 1998; Kılıç, 2010; Van Voorhis, 2011).

Araştırmada öğrencilerin ve ailelerin sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklere yönelik; evde, okulda ve okul dışında uygulanan her bir etkinliğin öğrencilere ve ailelere çeşitli katkıları olduğu ve bu nedenle öğrencilerin ve ailelerin uygulanan tüm etkinlikleri öğrenciler için yararlı buldukları yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonucu, Atakan (2010) tarafından ailelerle gerçekleştiren ve Akkaya (2007) tarafından öğretmenlerle gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen aile katılımı çalışmalarının öğrencilere olumlu yansımaları olduğu sonuçları ile örtüşmektedir.

İlgili alanyazında yer alan çalışmalarda öğretmenin, aileleri çocuklarının derslerine yardımcı olabilmesi için yapılması gerekenlere yönelik bilgilendirmesinin ve yönlendirmesinin önemli bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır (Fitzgerald, 2004; Şeker, 2009). Bu araştırmada, özellikle evde uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklerde ailelerle iletişim kurmak ve onları desteklemek amacıyla aile işbirliği defterleri ve sosyal medya araçları kullanılmıştır. Araştırma katılımcısı olan çoğu aile, evde uygulanan aile katılımına dayalı etkinlikler için oluşturulan ve aile iş birliği defterine yapıştırılan yönergeleri etkinliğin anlaşılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırdığı için yararlı bulduklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda aile işbirliği defterinin, sosyal bilgiler dersine ailelerin evde katılım sağlayacağı uygulamalarda ailelerle iletişim kurmak ve aileleri etkinliğin amacı ve uygulanış biçimine ilişkin yönlendirmek ve desteklemek amacıyla kullanılacak etkili bir iletişim aracı olduğu söylenebilir.

Araştırmada aile katılımına dayalı etkinlikler ile işlenen sosyal bilgiler dersinin araştırma katılımcısı olan öğretmene, öğrencilere ve ailelere çeşitli yararlar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında bulunan çalışmalarda aile katılımının öğrencilerin özgüven gelişimlerine ve akademik başarılarının artmasına önemli düzeyde katkı sağladığı vurgulanmıştır (Driessen, Smit ve Slegers, 2005; Epstein, 2010a; Hornby, 2011; Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997). Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinin ailelerin katılımıyla yürütülmesinin öğrencilerin özgüven gelişimine ve akademik başarısının artmasına destek olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu alanyazında yer alan araştırmalarda elde edilen eğitime ailelerin katılımının öğrencilerin akademik başarısının artmasına katkı sağladığı sonucu ile benzerlik göstermektedir (Barge ve Loges, 2003; Bellibaş ve Gümüş, 2013; Fan ve Chen, 2001; Hill ve Tyson, 2009; Jeynes, 2005; Kılıç, 2010; Lawson, 2003; Morris ve Taylor, 1998; Sheldon, 2003; Walhof, 2016). Aynı zamanda araştırmanın bu sonucu alanyazında bulunan (Akkaya, 2007; Atakan, 2010; Kılıç, 2010) araştırmalarda ulaşılan eğitime ailelerin katılımının sağlanmasının öğrencilerin özgüven gelişimini desteklediği sonucu ile örtüşmektedir.

Araştırma katılımcısı olan sosyal bilgiler öğretmeni, öğrencilerin aile katılımına dayalı etkinlikler ile işlenen sosyal bilgiler dersinde edindiği bilgileri diğer derslerinde de kullandığını ve bu sayede uygulama sınıfının okuldaki akademik başarısı en yüksek şube olduğunu ifade etmiştir. Bazı aileler de öğretmenle benzer bir biçimde görüş belirterek, sosyal bilgiler dersinde yürütülen etkinliklere katılım sağladıktan sonra çocuklarına diğer derslerinde de destek vermeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu öğrencilerin ve ailelerin, sosyal bilgiler dersinde uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklerde edinilen bilgilerinden diğer derslerde yararlanılabileceğini göstermektedir.

Araştırmada sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerin öğrencilerin sorumluluk bilincinin gelişmesini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma katılımcı olan aileler sosyal bilgiler dersi kapsamında özellikle evde gerçekleştirilen etkinliklerde, öğrencilerin sorumluluk aldıklarını ifade etmişlerdir. Kılıç (2010)'ın araştırmasında da bu bulguya benzer biçimde sınıf öğretmenlerinin aile katılımına dayalı uygulamaların öğrencilerin sorumluluk bilincini gelişimini sağladığı görüşünde oldukları bulgusu elde edilmiştir.

Araştırmada elde sonuçlara göre aile katılımına dayalı uygulamalarla yürütülen sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin sorumluluk ve özgüven bilincinin gelişmesi, akademik başarılarının artması biçiminde çeşitli kazanımlar edindikleri ifade edilebilir. Bu araştırmanın öğrencilerin araştırma ve empati becerisinin gelişmesine, meslekler, üretim etkinlikleri ve doğal afetlere yönelik farkındalık kazanmasına katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Bununla birlikte araştırmada sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlanması ile öğrencilerin kavram yanlışlarının giderildiği ve yanlış öğrenmelerini düzelttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar, sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı uygulamaların, öğrencilerin çok yönlü olarak gelişmesine katkı sağladığını göstermektedir.

Aslanargun (2007) ve Hill ve Taylor (2004) tarafından ailelerin çocuklarının eğitimine katılımıyla ailelerin kendi bireysel gelişimlerine çeşitli katkılar sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bu araştırmada da sosyal bilgiler dersinde gerçekleştiren aile katılımına dayalı etkinliklerle ailelerin çeşitli kazanımlar edindiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerin ailelerinin bilgi, deneyim ve tüketim bilinci kazanmalarına katkı sağladığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte öğrenciler kardeşlerinin evde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklere katılmalarının yeni bilgiler edinmelerini sağladığını vurgulamışlardır. Aileler öğrenciler ile benzer olarak sosyal bilgiler dersi kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara katılım sağlayarak çeşitli kazanımlar edindiklerini belirtmişlerdir. Aileler sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinliklere katılım sağlayarak bilgi, deneyim, tüketim ve tasarruf bilinci kazandıklarını ve bu etkinliklere katılım sağlamanın özgüven gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulgular, sosyal bilgiler dersinin aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenmesinin öğrenciler ile birlikte ailelere de çeşitli yararlar sağladığının kanıtıdır.

Alanyazında aile katılımına dayalı uygulamaların öğretmenlerin mesleki gelişimlerine çeşitli yararlar sağladığı belirtilmiştir (Çamlıbel Çakmak, 2000). Bu araştırmada da sosyal bilgiler dersinin aile katılımına dayalı etkinliklerle işlenmesinin, sosyal bilgiler öğretmenine mesleki gelişim bakımından katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni ve öğrencilere göre, sosyal bilgiler dersinin ailelerin katılımı sağlanarak yürütülmesi ile sosyal bilgiler öğretmeni mesleki olarak gelişim göstermiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenin uygulamaya süreci devam ederken, uygulayıcı araştırmacının sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirdiği aile katılımı etkinliklerini gözlemleyerek ders verdiği diğer sınıflarda bu etkinlikleri uyguladığı ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar, öğretmenlerin aile katılımına dayalı etkinliklerin uygulanış biçimine yönelik derslerde gözlem yapmalarının yararlı olabileceğinin göstergesidir. Bununla birlikte araştırmada öğrencilerin, sosyal bilgiler öğretmenin uygulayıcı araştırmacıyı gözlemledikten sonra öğrencilere karşı daha anlayışlı ve esnek bir yaklaşım sergilediği görüşünde oldukları sonucu elde edilmiştir. Akkaya (2007, s. 79) tarafından yapılan araştırmada da bu sonuçla örtüşen "Araştırma katılımcısı çoğu öğretmen, aile katılımı uygulamalarının öğretmenlerin mesleki gelişimini arttırmada etkili olduğunu düşünmektedir." sonucu elde edilmiştir.

Alanyazında yer alan bazı araştırmalarda öğretmenlerin, aile katılımına dayalı gerçekleştirilen uygulamalarda ailelerden kaynaklı olan öğretmenlerin işine müdahale etme biçiminde sorunlar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Erdoğan ve Demirkasimoğlu, 2010; Selanik Ay ve Aydoğdu, 2016). Fakat bu araştırma ile sosyal bilgiler dersine planlı etkinlikler ile katılan ailelerin, öğretmen ile empati kurduğu sonucu elde edilmiştir. Buna yönelik bazı aileler, öğretmenlerin sorumluluklarının oldukça fazla olduğunu daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı aileler, bu araştırmaya katılım sağlamadan önce çocuklarının eğitiminden başlıca sorumlu olan kişinin öğretmen olduğunu

düşündüklerini dile getirmişlerdir. Ancak bu aileler aile katılımına dayalı etkinlikler ile yürütülen sosyal bilgiler dersine katılım sağladıktan sonra öğretmenle empati kurduklarını, öğretmenin iş yükünün ve sorumluluklarının fazla olduğunu farkına vardıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulguyla, sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamanın öğretmenlere sorun oluşturmayacağı, derse aile katılımı sağlamanın ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda öğretmene destek olmalarını sağlayacağı belirlenmiştir.

Ailelerin okula katılım sağlama konusunda kendilerini yetersiz hissetmeleri, onların çocuklarının eğitimine katılım sağlamaya yönelik isteksiz olmalarının önemli bir nedenidir (Coleman ve Churchill, 1997; Flynn, 2007; Gür ve Kurt, 2011; Hornby, 2011). Alanyazında yer alan bir çalışmada da ailelerin çocuklarının eğitimine destek olma konusunda kendilerini yetersiz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır (Gültekin ve Kılıç, 2014). Bu çalışmada da benzer olarak bazı ailelerin kendilerini sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinliklere katılım sağlama konusunda yetersiz hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bazı öğrenciler, annesinin ve babasının eğitim seviyesinin düşük olduğunu, bu nedenle sosyal bilgiler dersinde uygulanan etkinliklerde ailesinin kendisine yardımcı olamayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Araştırma katılımcısı olan sosyal bilgiler öğretmeni de ailelerin öğretici rolünde olup çocuklarına sosyal bilgiler dersiyle ilgili bilgi verme konusunda yeterli olmayacaklarını düşündüğünü dile getirmiştir. Ancak bu çalışmada çoğu öğrencinin sosyal bilgiler dersine evde ve okulda uygulanan etkinlikler sayesinde ailelerinden yeni bilgiler öğrendikleri ortaya konulmuştur. Araştırmadan elde edilen bu sonuç Barge ve Loges (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucu ile örtüşmektedir. Sosyal bilgiler dersinde, günlük yaşamı içeren ve ailelerin çocuklarıyla kendi deneyimlerini paylaşabileceği konular yer almaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerin, öğrencilerin aile üyelerinden yeni bilgiler öğrenmesini sağladığı söylenebilir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler dersi kapsamında ailelerin deneyimlerini içeren konulara yönelik etkinlikler planlayarak aileleri derse katılım sağlama konusunda cesaretlendirebilir. Ayrıca öğretmenler, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin öğretici olarak ailelerine yeni bilgiler kazandırmasını sağlayan etkinlikler planlayabilir. Böylece ailelerin çocukları aracılığıyla yeni bilgiler kazanmasına ve bireysel olarak gelişimlerine önemli katkı sağlanabilir.

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersinin ailelerin katılımına dayalı etkinliklerle yürütülmesi sürecinde bazı aileler, çalışma saatleri yoğun ve dönüşümlü olduğu için etkinliğe yeterli zaman ayıramama ve etkinliği zamanında yapamama biçiminde güçlükler yaşadıklarını belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu, alan yazında yer alan bazı araştırmaların bulguları ile benzerlik göstermektedir (Argon ve Kıyıcı, 2012; Bellibaş ve Gümüş, 2013; Hacısalıhoğlu-Karadeniz vd., 2012; Walhof, 2016). Bu tür güçlüklerin ortadan kaldırılması için öğretmenlerin, evde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerde çalışma saatleri dönüşümlü ve yoğun olan ailelerin etkinliği uygulaması konusunda esnek davranması ve okulda gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerde ise çalışan ailelerin katılım sağlayabileceği zamanlarda etkinlikleri gerçekleştirmesi önemlidir.

Eğitime babaların katılımının sağlanması öğrencilerin bilişsel ve duygusal gelişimini olumlu etkilemekte ve öğrencilerin kendilerini iyi hissetmelerine katkı sağlamaktadır (Berger ve Riojas Cortez, 2015; Fitzgerald, 2004). Akkaya (2007), Ballı ve diğerleri (1998) ve Şad ve Gürbüz Türk (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, babaların annelere göre çocuklarının eğitimine katılım durumunun oldukça sınırlı olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu çalışmada da benzer bir biçimde çoğu ailede, sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanan aile katılımına dayalı etkinliklere babaların annelere göre daha az katılım sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Oysa çoğu öğrenci, sosyal bilgiler dersinde babalarının katılımı ile gerçekleştirilen etkinlikte çok mutlu olduğunu, babasıyla çok güzel zaman geçirdiğini ve babasının iş yaşamı hakkında yeni bilgiler öğrendiğini ifade etmiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlardan hareketle, babaların eğitime katılımının bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersinde aile katılımına dayalı etkinliklerin uygulanması ile aileler ve öğretmen arasındaki iletişimin güçlenmesi, öğrencilerin çok yönlü olarak gelişimlerinin sağlanması, ailelerin çocuklarının eğitimine destek olmaya yönelik bilinçlenmesi, ailelerin yeni bilgiler edinmesi, ailelerin bireysel gelişimlerinin ve öğretmenin mesleki bakımdan

gelişiminin sağlanması biçiminde önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bunun yanı sıra araştırmanın uygulama sürecinde, öğrencilerin ve ailelerin yerli malı tüketmeyi tercih etmesi, doğal çevreye duyarlı davranarak yerlere çöp atmaması ve yerlere atılan çöpleri toplaması biçiminde çeşitli davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Bu araştırma ile öğrencilerin ve ailelerin, sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen aile katılımına dayalı etkinliklerde edindikleri kazanımları günlük yaşamlarıyla ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuç, öğrencilerin ailelerinin desteği ile sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerini kısa süre içinde günlük yaşamlarına yansıttıklarının kanıtıdır. Sosyal bilgiler dersinin amacına ulaşabilmesi için öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerini yaşamlarına yansıtması gerekmektedir. Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinin ailelerin katılımına dayalı etkinliklerle yürütülmesinin sosyal bilgiler öğretiminin etkililiğinin artmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler eğitimine aile katılımı sağlamaya ilişkin öneriler “uygulamaya dayalı öneriler” ve “araştırmaya dayalı öneriler” olarak sıralanmıştır.

Uygulamaya dayalı öneriler

- Derse aile katılımı sağlama konusunda sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim etkinlikleri gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırmada 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlar temel alınmıştır. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın aile katılımı ile ilgili kazanımların sınırlı olması bakımından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda aile katılımı ile ilgili kazanımlara yer verilebilir.
- Ailelere farkındalık kazandırmak amacıyla ailelere yönelik olarak sosyal bilgiler dersine aile katılımına ilişkin eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

Araştırmaya dayalı öneriler

- Ev, okul ve okul dışı etkinliklerle aile katılımı sağlanarak işlenen sosyal bilgiler derslerinin öğrencilere ve ailelere etkilerini belirlemeye yönelik deneme modeli ya da karma desen kullanılarak araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kazanımlarına ulaşmada aile katılımının etkisi belirlenebilir.
- Sosyal bilgiler dersine aile katılımı sağlamanın öğrencilerin bilgi, beceri ve değer gelişimine etkisi araştırılabilir.

Kaynakça

- Ahioğlu Lindberg, E. N. (2014). Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin aile katılımı ile ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1339-1361.
- Akkaya, M. (2007). Öğretmenlerin ve velilerin okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan aile katılımı çalışmalarına ilişkin görüşleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aksoy, N. (2003). Eylem araştırması: Eğitimsel uygulamaları iyileştirme ve değiştirmede kullanılacak bir yöntem. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 36, 474-489.
- Aksu, F. F. ve Karaçöp, A. (2015). Öğrencilerinin ev temelli fen öğrenme etkinliklerine aile katılımı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 456-476.
- Anderson, K. J. ve Minke, K. M. (2007). Parent involvement in education: Toward an understanding of parents' decision making. *The Journal of Educational Research*, 100(5), 311-323.
- Argon, T. ve Kıyıcı, C. (2012). İlköğretim kurumlarında ailelerin eğitim sürecine katılımlarına yönelik öğretmen görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 80-95.
- Aslanargun, E. (2007). Okul-aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 119-135.
- Atakan, H. (2010). Okulöncesi eğitiminde aile katılımı çalışmalarının öğretmen ve ebeveyn görüşlerine göre değerlendirilmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Auerbach, S. (2009). Walking the walk: Portraits in leadership for family engagement in urban schools. *The School Community Journal*, 19(1), 9-32.
- Balli, J. B., Demo, D. H. ve Wedman, J. F. (1998). Family involvement with children's homework: An intervention in the middle grades. *Family Relations*, 47(2), 149-157.
- Barge, J. K. ve Loges, W. E. (2003). Parent, student, and teacher perceptions of parental involvement. *Journal of Applied Communication Research*, 31(2), 140-163.
- Bauch, J. P. (1994). Categories in parent involvement. *The School Community Journal*, 4(1), 53-60.
- Bellibaş, M. Ş. ve Gümüş, S. (2013). The impact of socio-economic status on parental involvement in Turkish primary schools: Perspective of teachers. *International Journal of Progressive Education*, 9(3), 178-193.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Ally and Bacon.
- Berger, E. H. (2008). *Parents as partners in education* (7. bs.). New Jersey: Pearson.
- Berger, E. H. ve Riojas Cortez, M. (2015). *Parents as partners in education: Families and schools working together*. Boston: Pearson.
- Catsambis, S. (2001). Expanding knowledge of parental involvement in children's secondary education: Connections with high school seniors' academic success. *Social Psychology of Education*, 5, 149-177.
- Chan, B. Y. M. ve Chui, H. S. (1997). Parental participation in school councils in Victoria, Australia. *International Journal of Educational Management*, 11(3), 102-110.
- Coleman, M. ve Churchill, S. (1997). Challenges to family involvement. *Childhood Education*, 73(3), 144-148.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, evaluating, quantitative and qualitative research*. New Jersey: Pearson.
- Çamlıbel Çakmak, Ö. (2000). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 1-17.
- Deveci, H. (2008). Learning from parents and learning with parents in social studies. *World Applied Sciences Journal*, 3(5), 715-724.

- Doğanay, A. (2003). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 15-46). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Driessen, G., Smit, F. ve Sleegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal*, 31(4), 509-532.
- Elliott, J. (1991). *Action research for educational change*. Milton Keynes: Open Universty Press.
- Epstein, J. L. (2008). Improving family and community involvement in secondary schools. *Education Diggest*, 73(6), 9-12.
- Epstein, J. L. (2010a). *School, family and community partnership: Preparing educators and improving school*. Philadelphia: Westview.
- Epstein, J. L. (2010b). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 92(3), 81-96.
- Erdoğan, Ç. ve Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(3), 399-431.
- Fan, X. ve Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.
- Fitzgerald, D. (2004). *Parent partnership in the early years*. London: Continuum.
- Flynn, G. V. (2007). Increasing parental involvement in our schools: The need to overcome obstacles, promote critical behaviors, and provide teacher training. *Journal of College Teaching & Learning*, 4(2), 23-30.
- Freankel, J. R., Wallen N. E. ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw Hill.
- Gültekin, M. ve Kılıç, Z. (2014). İlköğretimde çocuğu olan ailelerin çocuklarının eğitim ve öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve eğitim gereksinimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 85-111.
- Gür, B. S. ve Kurt, T. (2011). Türkiye'de ailelerin eğitim ihtiyaçları. *Aile ve Toplum*, 12(7), 33-62.
- Gürgür, H. (2016). Eylem araştırması. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 1-48). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hacısalihoğlu-Karadeniz, M., Aksu, H. H. ve Topal, T. (2012). Aile katılım sürecinin ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin matematik başarısına yansımaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 196, 232-245.
- Herrell, P. O. (2011). *Parental involvement: Parent perceptions and teacher perceptions* (Yayımlanmamış doktora tezi). The Faculty of the Department of Educational Leadership and Policy Analysis, East Tennessee State University, Johnson City.
- Hill, N. E. ve Taylor, L. C. (2004). Parental school involvement and children's academic achievement. *American Psychological Society*, 13(4), 161-164.
- Hill, N. E. ve Tyson, D. F. (2009). Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 45(3), 740-763.
- Hoover-Dempsey, K. V. ve Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education?. *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Hornby, G. (2011). *Parental involvement in childhood education*. New York: Springer.
- Jeynes, W. H. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40(3), 237-269.
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner ve M. Özten Anay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jones, B. A. (1993). An adolescent focused agenda: The collabrotive role of school, family and the community. *The School Community Journal*, 3(1), 13-22.
- Karataş, M. ve Karaman, F. (2010). 2004 yılı sosyal bilgiler öğretim programı uygulamalarında okul-aile işbirliği düzeyi (Tokat örneği). *Sosyoloji Konferansları*, 41, 61-79.

- Kemmis, S., McTaggart, R. ve Nixon, R. (2014). *The action research planner*. Singapore: Springer.
- Kılıç, Z. (2010). *İlköğretimde hayat bilgisi dersinde aile katılımı çalışmaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Lawson, M. A. (2003). School-family relations in context: Parent and teacher perceptions of parent involvement. *Urban Education, 38*(1), 77-133.
- Mertler, C. A. (2014). *Action research: Improving schools and empowering educators*. London: Sage Publication.
- Mills, G. E. (2003). *Action research: A guide for the teacher researcher*. New Jersey: Pearson.
- Morris, V. G. ve Taylor, S. I. (1998). Alleviating barriers to family involvement in education: The role of teacher education. *Teaching and Teacher Education, 14*(2), 219-231.
- Patrikakou, E. N. (2016). Parent involvement, technology, and media: Now what?. *School Community Journal, 26*(2), 9-24.
- Ross, G. L. (2018). *Kansas city, Missouri, inner city schools' parent involvement policy, practices, and accreditation problems* (Yayımlanmamış doktora tezi). Public Policy and Administration Faculty, Walden University, Minneapolis.
- Sanders, M., Sheldon, S. ve Epstein, J. (2005). Improving schools' partnership programs in the national network of partnership schools. *Journal of Educational Research & Policy Studies, 5*(1), 24-47.
- Sanders, M. G. (1999). Schools' programs and progress in the national network of partnership schools. *The Journal of Educational Research, 92*(4), 220-229.
- Selanik Ay, T. ve Aydoğdu, B. (2016). Sınıf öğretmenlerinin aile katılımına yönelik görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(23), 562-590.
- Sheldon, S. B. (2003). Linking school-family-community partnerships in urban elementary schools to student achievement on state tests. *The Urban Review, 35*(2), 149-165.
- Sheldon, S. B. (2007). Improving student attendance with school, family, and community partnerships. *The Journal of Educational Research, 100*(5), 267-275.
- Sheldon, S. B. ve Epstein, J. L. (2002). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement. *Education and Urban Society, 35*(1), 4-26.
- Simon, B. S. (2004). High school outreach and family involvement. *Social Psychology of Education, 7*, 185-209.
- Stringer, E. (2008). *Action research in education*. New Jersey: Pearson.
- Şaban, C. (2011). *İlköğretim okullarında velilerin eğitime katılım düzeyleri ve tercih ettikleri katılım türleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şad, S. N. ve Gürbüz Türk, O. (2013). İlköğretim birinci kademe öğrenci velilerinin çocuklarının eğitime katılım düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13*(2), 993-1011.
- Şeker, M. (2009). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin performans görevlerindeki başarıları ile ailelerinin eğitim-öğretim çalışmalarına katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir?. *Aile ve Toplum, 3*(12), 7-12.
- Troncale, J. M. (2011). *The role of family and community partnerships in social studies education: Practices of K-3 national board certified teachers* (Yayımlanmamış doktora tezi). Department of Elementary Education in The Graduate School, The University of Alabama, Alabama.
- Tümekaya, S. (2017). Velilerin okulda eğitime katılım türlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26*(2), 83-98.
- Türe, H. ve Deveci, H. (2017). Aileden çocuğa sosyal bilgiler eğitimi. Uygulama örneği. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi, 1*(1), 1-21.

- Uzuner, Y. (2005). Özel eğitimden örneklerle eylem araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(2), 1-12.
- Ünüvar, P. (2010). Aile katılımı çalışmalarına yönelik ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 719-730.
- Van Voorhis, F. L. (2011). Costs and benefits of family involvement in homework. *Journal of Advanced Academics*, 22, 220-249.
- Walhof, S. (2016). *Parent involvement in the middle school* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dordt College, Iowa.
- Wilder, S. (2014). Effects of parental involvement on academic achievement: A meta-synthesis. *Educational Review*, 66(3), 377-397.
- Wright, T. (2009). *Parent and teacher perceptions of effective parental involvement* (Yayımlanmamış doktora tezi). The Faculty and School of Education, Liberty University, Lynchburg.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10 bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.